

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

Будівельний факультет

кафедра економіки будівництва

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри
д.е.н., доц. С.П. Стеценко

«___» _____ 2023 року

Пояснювальна записка

до випускної атестаційної роботи
бакалавра

на тему: Вплив тіньової економіки на економічну безпеку будівельного підприємства

Виконав студент групи ЕП-41

051 «Економіка»
(спеціальність)

«Економіка підприємства»
(спеціалізація)

Іванцов Дмитро Дмитрович
(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

Керівник Рубцова О.С
(прізвище та ініціали)

к.е.н., доцент
(вчене звання, науковий ступінь)

Рецензент

Київ 2023 р

РЕЗЮМЕ (summary)
до атестаційної випускної роботи
студента:

Іванцов Дмитро Дмитрович
Ivantsov Dmytro Dmytrovych

<i>ЗВО</i>	<i>Київський національний університет будівництва і архітектури</i>		
<i>Тема</i>	<i>Вплив тіньової економіки на економічну безпеку будівельного підприємства</i>		
<i>Освітній ступень</i>	<i>Бакалавр</i>		
<i>Факультет</i>	<i>Будівельний</i>		
<i>Кафедра</i>	<i>Економіки будівництва</i>		
<i>Спеціальність</i>	<i>051 Економіка</i>		
<i>Спеціалізація</i>	<i>Економіка підприємства ЕП-41</i>		
<i>Керівник</i>	<i>Рубцова Оксана Сергіївна, к.е.н., доцент</i>		
<i>Обсяг роботи:</i>	<i>пояснювальна записка, стор.</i>	<i>розділів</i>	<i>презентація, слайдів</i>
	86	3	23
<i>Розділ 1</i>	<i>Визначено сутність, значення і роль понять економічної безпеки держави, регіону, підприємства. Розглянуто особливості у визначенні економічної безпеки будівельних підприємств. Визначено вплив тіньової економіки на стан економічної безпеки будівельного підприємства</i>		
<i>Розділ 2</i>	<i>Розглянуто характеристику підприємства АТ «Трест Харківбуд-1», проведено аналіз фінансового стану АТ «Трест Харківбуд-1» та оцінку рівня економічної безпеки підприємства по деяких складових. Розглянуто вплив тіньової економіки на стан економічної безпеки вибраного підприємства</i>		
<i>Розділ 3</i>	<i>Запропоновано шлях підвищення економічної безпеки підприємства та заходи направлені на попередження, запобігання і подолання загроз тіньової економіки економічній безпеці підприємства.</i>		
<i>Висновк и по роботі:</i>	<i>В випускній атестаційній роботі на здобуття ступеня бакалавра було проведено оцінку рівня економічної безпеки АТ «Трест Харківбуд-1», виявлено загрози економічній безпеці підприємства та запропоновано шляхи підвищення рівня економічної безпеки.</i>		
<i>Ключові слова: економічна безпека підприємства, ліквідність, фінансова стійкість, тіньова економіка, мінізація, податкові канікули, будівельна галузь, складові</i> <i>Key words: Economic security of the enterprise, liquidity, financial stability, shadow economy, shadowing, tax holiday, construction industry, components</i>			

План

Вступ.....2-4

1) Теоретичний розділ.....	4-31
1.1) Поняття економічної безпеки.....	4-9
1.2) Поняття і сутність економічної безпеки підприємства.....	9-16
1.3) Врахування особливості будівельної галузі для визначення параметру економічної безпеки.....	17-21
1.4) Тіньова економіка України та її вплив на діяльність підприємств. Становище будівельного сектору економіки після повномасштабного вторгнення.....	21-29
Висновки до першого розділу.....	29-31
2) Практичний розділ.....	32-69
2.1) Інформаційне підґрунтя підприємства АТ “Трест Харківбуд-1”....	32-36
2.2) Аналіз господарської діяльності підприємства.....	36-51
2.3) Розрахування показників економічної безпеки підприємства. Визначення рівню економічної безпеки підприємства.....	51-64
2.4) Вплив тіньової економіки на показники економічної безпеки підприємства.....	64-68
Висновки по другому розділу.....	69
3) Розроблення методичних вказівок для протидії впливу тіньової економіки на становище економічної безпеки підприємства.....	70-78
3.1) Методика боротьби з тіньовою економікою на державному рівні..	70-75
3.2) Політика “Податкових канікул”, як мультифункціональний інструмент у боротьбі з явищем тіньової економіки, та покращенні становища економічної безпеки підприємства.....	75-78
Висновки по третьому розділу.....	78-79
Висновки.....	79-81
Список літератури	

Вступ(Анотація)

Будь яке підприємство є організацією - певною кооперацією людей, якій, на відміну від інших груп, притаманні якості цілеспрямованості, передбачуваності, свідомого формування та функціонування. Саме поняття

підприємницької діяльності базується на базових потребах у отриманні прибутку. Але, першочерговим фактором, котрий впливає на впевненість суб'єктів підприємницької діяльності є захищеність їх інвестицій, та можливість продовження їх діяльності у довгостроковій перспективі. Саме для забезпечення даних параметрів і допомозі підприємцям у здійсненні їх діяльності і була систематизована категорія економічної безпеки.

Економічна безпека підприємства - це концепція, що відноситься до стану фінансової стійкості та здатності підприємства функціонувати в умовах економічних труднощів і зберігати свою конкурентоспроможність. Це поняття охоплює різні аспекти, включаючи фінансову стабільність, ліквідність, дохідність, управління ризиками та інші фактори, які можуть впливати на діяльність підприємства.

Тіньова економіка може мати серйозні наслідки для економіки країни та в наслідку і на економічну безпеку підприємств. Вона може включати в себе різні види діяльності, як нелегальні, котрі складають в собі нелегальну торгівлю, контрабанда, фальшивомонетництво, нелегальна міграція, так і легальну частину, тобто бізнеси, які не декларують свій дохід або не виплачують податки.

Специфіка будівельного сектору України та загальна негативна економічна динаміка будівельної галузі України вказують на особливу вразливість галузі до тінізаційних процесів. Зростаюча кількість банкрутуючих будівельних підприємств та банків, податкове перенавантаження та тяжке економічне становище України тільки сприяють тінізації даного сектору, що негативно сприяє на довіру Європейських партнерів, вкладенню інвестицій, видачі кредитних коштів та загальному розвитку даного сектору економіки України у післявоєнні часи.

Актуальність дослідження: Актуальність даного дослідження обумовлена значним впливом тіньового сектору на економічні галузі країни. Сектор Будівництва, станом до повномасштабного вторгнення агресора на територію України, був одним із найбільш тінізованих секторів нашої економіки. Скрутне становище будівельної галузі, негативний вплив ринкових і податкових економічних умов сприяють подальшій тінізації даного сектора. Будівельна галузь є критично необхідною для відновлення економіки нашої держави, післявоєнної відбудови та розвитку нашої країни. Створення сприятливого економічного клімату, підвищення інвестиційної довіри Європейських партнерів та співпраця з міжнародними фінансовими установами являють в собі найвищий пріоритет для нашої країни.

Об'єкт дослідження: Поняття економічної безпеки країни, регіону, підприємства, взаємозв'язок між цими економічними структурами. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку підприємства. Становище будівельної галузі до та після повномасштабного вторгнення. Господарська діяльність підприємства будівельної галузі АТ “Трест ХАРКІВБУД-1”

Суб'єкт дослідження: Наукові дослідження В. Шлемко, І. Бінько, Базиліюк А.В. Тринько Р.І. Чухрай Н.І та інших науковців. Розвиток поняття економічної безпеки підприємства та його становище до та після повномасштабного вторгнення. Економічні показники підприємства АТ “Трест ХАРКІВБУД-1” у розрізі чотирьох років.

Мета дослідження: Визначити загальне становище економічної забезпеченості будівельної галузі України, та на окреме підприємство. Розглянути становище економічної безпеки вибраного суб'єкта господарської діяльності, та визначити вплив тіньової економіки на його діяльність.

Завдання дослідження: Виявити та аналізувати можливу економічну незахищеність підприємства АТ “Трест ХАРКІВБУД-1” та подальший, можливий вплив тіньової економіки на нього. Розробити методичні вказівки щодо підвищення економічної безпеки даного підприємства, та зменшення масштабності явища тіньової економіки.

Методи дослідження: **Теоретичні:** Метод теоретичного аналізу, метод порівняння. **Емпіричні:** Метод спостереження, метод вертикального аналізу, метод економічного аналізу стану економічної безпеки підприємства

1. Теоретичний розділ

1.1 Поняття економічної безпеки.

Сучасний соціум майже неможливо уявити без базового інституту існування людини - грошей. Але в сучасній економіці, існує безліч різноманітних ринкових важелів, котрі впливають на кругообіг, існування та цінність даних грошей. Одним із найважливіших понять, котре істотно впливає на обіг грошей є економічна безпека. Але що в собі розуміє поняття економічної безпеки?

Вперше, поняття економічної безпеки було використане 32-м президентом Сполучених Штатів Америки, а саме Франкліном Делано Рузвельтом, а саме під час Великої Депресії (1933-1937 роки). Більш детально, основні права, пов'язані з економічною безпекою були визначені у Другому Біллі о Правах (1). В цьому біллі, президент Сполучених Штатів виділяє основні засади політики країни, спрямовані для створення економічної безпеки у країні.

Термін “Економічна безпека” було офіційно визнано на 40-й сесії Генасамблеї ООН у 1985 році, коли була прийнята резолюція про міжнародну економічну безпеку. На 42-й сесії була прийнята концепція міжнародної економічної безпеки.

Але, на жаль, ще досі, науковці в галузі економіки не можуть прийти до єдиного, загальновизнанного тлумачення, котрим можливо описати явище економічної безпеки. Також, необхідно сказати, що між Українськими науковцями та Зарубіжними науковцями існують відмінності у трактуванні явища. Для підкріплення даної позиції, можна навести наступні міркування.:

- 1) В. Шлемко та І. Бінько [7, с. 3—8] під економічною безпекою розуміють такий стан національної економіки, який дозволяє зберегти стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особистості, родини, держави.
- 2) В. Мутріян говорить, що економічна безпека — це загальнонаціональний комплекс заходів, який направлений на постійний та стабільний розвиток економіки держави та включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам [8].
- 3) На думку Г. Пастернак-Таранущенко, економічна безпека — це стан держави, у відповідності з яким забезпечена можливість створення, розвитку умов для плідного життя та зростання статку його населення, перспективного розвитку в майбутньому [9, с. 51—57].
- 4) М. Єрмошенко розглядає економічну безпеку як базову відносно поняття "фінансова безпека", визначає її як такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, його здатності забезпечувати на основі реалізації національних інтересів стабільний та ефективний розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери. На його думку, економічна безпека базується на економічній незалежності, стабільності національної економіки,

здатності до економічного саморозвитку, високому рівні самодостатності економіки [10, с. 4—12].

- 5) Г. Козаченко та ін. в загальному уявленні економічну безпеку розуміють як стан країни, в якому народ (через систему державного управління) може суверенно, без втручання та тиску ззовні, визначати шляхи та форми свого економічного розвитку [11, с. 9].

Закордонні вчені, та організації, під економічною безпекою мають на увазі інші основи:

- 1) На думку всесвітньої організації праці, в терміні “Економічна безпека” лежить цілий комплекс понять, таких як безпека праці, безпека ринку праці, безпека найму, безпека доходу, безпека представлення [3 ст 17]
- 2) Аналітичне агенство Глобального Соціального розвитку (GSDI) вважає сутність поняття “Економічна безпека” як здатність окремих осіб, домогосподарств і громад стабільно задовольняти свої основні та вторичні потреби; включаючи їжу, житло, одяг, медичне обслуговування, інформацію про освіту, засоби до існування та соціальний захист [4]
- 3) Європейське агенство статистики (Eurostat) вважає в понятті “Економічна безпека” становища якості життя, як в країні, так і в економічному регіоні, фізичну безпеку особи, доходи, умови видачі кредитів, становище міст, та ін. [5]
- 4) Національна академія соціальної безпеки Сполучених Штатів Америки (NASI) розуміє термін “Економічна Безпека” як чотири “стовпи” - Політика праці, політика рівності капіталу, політика заробітку, політика захисту. [6]

Узагальнюючи всі наведені трактування можна відзначити різноманітність визначень категорії "економічна безпека", що свідчить про її складність, багатогранність та різноплановість, при цьому, можна навести наступне визначення:

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА – системна, комплексна категорія, що характеризує здатність економіки країни та макроекономічного регіону до розширеного відтворення для задоволення на багатьох рівнях потреб населення

За рівневими напрямками розрізняють наступну ієрархію економічної безпеки: Мегарівень (Глобальна і міжнародна економічна безпека), Макрорівень (Економічна безпека однієї, виділеної країни вцілому),

Мезорівень (Економічна безпека окремих регіонів країни), Мікрорівень (Становище економічної безпеки підприємств, підприємництва)

Рис 1 Ієрархія рівнів економічної безпеки [2, с.8]

Для подальшого розвитку теми економічної безпеки підприємства, необхідно розуміти взаємозв'язок діяльності держави і окремих підприємств у цій державі.

Економічну безпеку держави можна виразити у наступному графіку

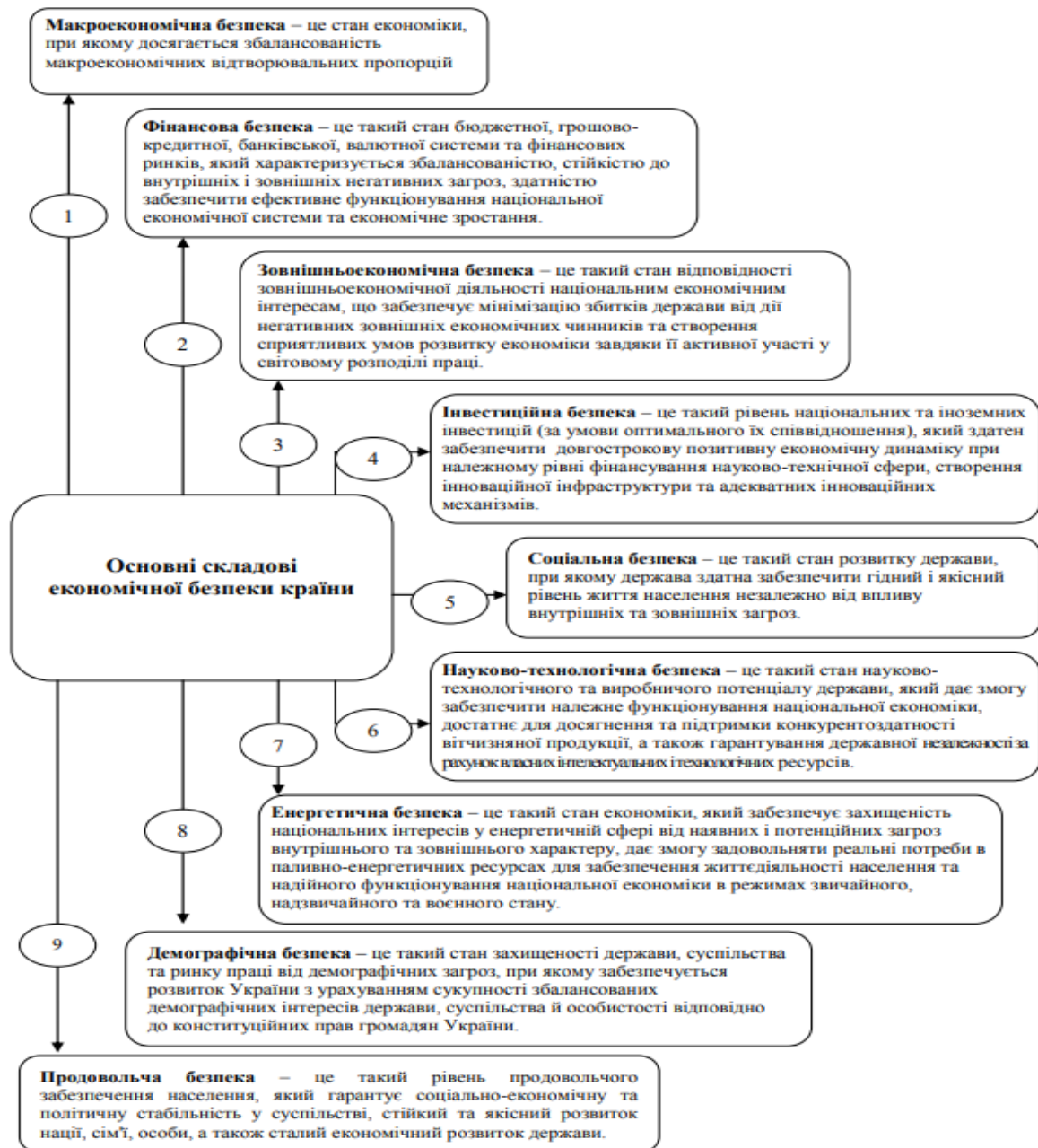

Рис 2 Економічна безпека держави [12, ст 5-6]

Як бачимо, структуральна база поняття економічної безпеки держави багатогранна, та складається з великої кількості факторів, та майже всі ці фактори напряду впливають на підприємницьку діяльність підприємств. Але, необхідно також сказати, що економічна безпека країни також залежить не тільки від внутрішніх факторів, а й від зовнішніх. Звідси, можна вказати наступне визначення безпеки держави

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ - Сукупність впливів зовнішніх і внутрішніх умов на економічний стан країни, та здатність економічної системи держави до самовідтворення під дією даних факторів і задоволення потреб внутрішнього (внутрішніх споживачів) та зовнішнього ринків.

Крім економічної безпеки країни, діяльність підприємств буде сильно ризикнути за своєю складовою, враховуючи регіональне розташування підприємства. Звідси впливає важливість впливу фактора регіону на економічне становище підприємства, та необхідність виділення поняття економічної безпеки регіону

Сучасні процеси економічного розвитку – глобалізація, регіоналізація, процеси формування «нової економіки» – зумовлюють підвищення ролі окремих регіонів держави у системі світового господарства. Національні регіони сьогодні розглядаються як самостійні суб'єкти, міжнародних конкурентних відносин і становлять вагомую частину економічної безпеки держави.

Водночас національна економічна безпека базується на поєднанні інтересів держави та регіону, що забезпечує цілісність економічної системи країни.

В. Геєць, М. Кизим розглядають економічну безпеку регіону з двох позицій: як частину національної економіки для центральних загальнодержавних органів управління та як відносно самостійну систему для регіональних органів управління [13]. Економічною безпекою регіону як підсистеми національної економіки є сукупність його властивостей, що забезпечують досягнення максимального внеску регіону в розвиток національної економіки й у забезпечення економічної безпеки країни загалом. Економічна безпека регіону як самостійна економічна система забезпечує прогресивний розвиток регіону в умовах дестабілізуючого впливу різного виду загроз

Основними суб'єктами системи економічної безпеки регіону є держава та її інститути (міністерства, відомства, податкові та митні органи, біржі, фонди і страхові компанії), інші регіони, обласні та місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації як державного, так і приватного сектору економіки, громадяни та їх об'єднання.

Забезпечення необхідного рівня економічної безпеки регіону має базуватися на принципах:

- комплексності
- необхідності аналізу всіх сторін об'єкта дослідження (територіальні і галузеві, соціальні, технічні, екологічні та ін. складники);
- системності

- врахування як внутрішніх взаємозв'язків, так і зовнішніх факторів із позицій розгляду об'єкта дослідження як елемента економічного простору більш високого рівня;
- об'єктивності
- диференціація економічної безпеки на такі складники, які повинні реально визначати стан безпеки регіонів та держави загалом;
- обґрунтованості
- формування такої структури економічної безпеки, яка б давала змогу відобразити рівень розвитку економіки, а також визначити її сильні і слабкі сторони;
- достатності
- кількість виділених компонентів економічної безпеки повинна бути задовільною для визначення головних рис її гарантування;
- можливості управління
- багатоваріантність методів впливу на функціонування кожного компонента з боку центральних і регіональних структур управління;
- альтернативності
- виявлення й обґрунтування декількох варіантів виходу з кризової ситуації;
- соціальної спрямованості – пріоритетності здійснення заходів, спрямованих на підвищення якості життя населення і соціальний прогрес

Виходячи із вищенаведеного можна навести наступне визначення:

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ: Система взаємодій, вплив внутрішніх і зовнішніх чинників, котрі напряду впливають на здатність окремого економічного регіону держави до самовідтворення та задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх.

1.2 Поняття і сутність економічної безпеки будівельного підприємства

Будь яке підприємство є організацією - певною кооперацією людей, якій, на відміну від інших груп, притаманні якості цілеспрямованості, передбачуваності, свідомого формування та функціонування.

Для кожного підприємства існують певна система ознак, котра і визначає дане підприємство

Рис 3 Система ознак підприємства [14 ст 21]

Для більш детального розуміння поняття економічної безпеки підприємства, необхідно визначити основи поняття “підприємство” та базові види його діяльності

Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- 1) приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб’єкта господарювання (юридичної особи);
- 2) підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- 3) комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- 4) державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- 5) підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об’єднання майна різних форм власності).

Залежно від способу створення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні.

З 01.01.2018 застосовується нова класифікація підприємств з поділом на мікро-, малі, середні та великі, визначена ст. 2 Закону про бухоблік.

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передує звітному		
	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

* Застосовується офіційний курс гривні до іноземної валюти (середній за період), розрахований на підставі курсів НБУ, які встановлювалися для євро протягом відповідного року.

Рис 4 Визначення категорії підприємств [15]

Для обґрунтування чітких і ефективних шляхів зміцнення економічної безпеки підприємств дуже важливо виділити найбільш важливі сучасні небезпеки і загрози. Тому, при аналізі факторів економічної безпеки пріоритетне значення має облік деструктивних чинників (загроз). Проте не варто обходити стороною і позитивні фактори, беручи до уваги, з одного боку, їх позитивний вплив на рівень економічної безпеки, з іншого, можливість їх трансформації в ряді випадків у негативний бік. Різноманітні загрози економічній безпеці класифікуються за різними основними ознаками:

- 1) за джерелом виникнення (зовнішні та внутрішні загрози);
- 2) за відношенням до людської діяльності (об'єктивні та суб'єктивні);
- 3) за систематичністю прояву (систематичні та несистематичні);
- 4) за ступенем керованості (керовані та некеровані);
- 5) за можливістю нейтралізації (такі, що частково піддаються нейтралізації та такі, що не піддаються нейтралізації);
- 6) за впливом на складові економічної безпеки підприємства (ті, що впливають на усі її складові, на декілька складових та одну складову);
- 7) за моментом виникнення (актуальні та потенційні);
- 8) за об'єктивністю існування (реальні та мнимі);
- 9) за частотою виникнення (постійні та випадкові);
- 10) за ступенем очевидності (явні та приховані);
- 11) за впливом на об'єкт (активні та пасивні);
- 12) за сферою виникнення (правові; економічні; політичні; екологічні; соціальні; науково-технічні; технологічні; демографічні);
- 13) за вірогідністю реалізації (реальні та потенційні);
- 14) за тривалістю впливу на функціонування і розвиток підприємства (довготермінові, середньотермінові і короткотермінові);
- 15) за характером прояву (закономірні та випадкові)

З усіх можливих видів зовнішніх загроз (факторів) економічній безпеці, важливо виділити ті, що безпосередньо спрямовані на руйнування або ослаблення потенціалу підприємства. Необхідно також дослідити фактори, що впливають на створення такого зовнішнього економічного середовища, яке сприяє позитивним тенденціям розвитку потенційних можливостей виробництва і відповідає його інтересам.

Зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств можна згрупувати у декілька груп:

- **політичні фактори:** політична ситуація в країні, конкретному економічному регіоні; стан міжнаціональних, релігійних, етнополітичних, територіальних суперечок і конфліктів; сепаратистські настрої окремих керівників; протиріччя між центральними, регіональними і місцевими органами влади тощо;

- **макроекономічні фактори:** стан існуючої економічної ситуації в країні; стан банківської, грошової, фінансової та кредитної систем; фіскальна політика держави; економічні кризи; фази ризику і депресії економічного циклу; стан фінансового ринку (відтік або приплив фінансових ресурсів); рівень розвиненості ринків капіталу та їх інфраструктури; підтримка оптимального рівня грошової маси; рівень інфляції; забезпечення нормальних платежів, виплат заробітної плати, пенсійних виплат; стан рівня доходів і накопичень населення; стан купівельної спроможності населення; рівень платоспроможного попиту; зміна правил валютного обігу; курс гривні; процентні ставки за кредитами; зменшення обсягів або скасування пільгового кредитування виробників; скасування пільгового оподаткування; збільшення податкового тягаря; наявність і характер державних програм підтримки підприємництва, інструменти впливу на діяльність підприємств, заходи регулювання; підтримка підприємництва (існуючі пільги та субсидії); втрата ринків сировини, матеріалів, енергоносіїв та готової продукції; коливання цін на сировину, матеріали, комплектуючі, енергоносії;

- **мезоекономічні фактори:** стан підприємницького середовища у регіоні; стан підприємницької активності; наявність місцевих сировинних та енергетичних ресурсів; насиченість ринків факторів виробництва (засобів виробництва, трудових ресурсів, фінансів); розвиток транспортних та інших комунікацій; зміна тарифів на транспортні перевезення; інтенсивність конкуренції в галузі та регіоні; наповненість ринку продукцією, що виробляється підприємством; наявність вільних трудових ресурсів, рівень їх професійної підготовленості;

- **мікроекономічні фактори:** стан конкурентів; платоспроможність дебіторів; надійність партнерів, покупців і постачальників (контрагентів); порушення виробничих зв'язків; проблеми у взаєминах з реальними і потенційними партнерами (аж до втрати важливих контрактів); хронічна фінансова неспроможність або раптове банкрутство вітчизняних чи зарубіжних партнерів; зависання грошей на рахунках обслуговуючих банків, що збанкрутували; характер дій з боку конкурентів та інших зацікавлених осіб; переманювання конкурентами кваліфікованих кадрів підприємства; переманювання покупців конкурентами; зрив угод конкурентами;

- **екологічні фактори:** екологія в регіоні, що визначає можливості конкретного виробництва у даному регіоні; система прямих адміністративних заборон, що обмежують розвиток екологічно шкідливих виробництв, а в деяких випадках і їх закриття;

- **науково-технічні та технологічні фактори:** досягнення науково-технічного прогресу; виникнення нових джерел ресурсів; поява нових матеріалів; новизна товарів-конкурентів (аналогів та субститутів); розробка нових технологій; впровадження ноу-хау у процеси виробництва, реалізації продукції, управління і організації праці;

- **юридичні (правові) фактори:** стан законодавства і нормативної бази, щодо організації бізнесу і регулювання господарської діяльності в країні і регіоні, перспективи його зміни; стан податкового законодавства; стан законодавства про власність; права та відповідальність підприємців; договірне право; стан правової системи захисту прав інвесторів і виконання законодавства та ін.;

- **соціально-культурні фактори:** смаки та уподобання споживачів; мода; соціальні пріоритети та ідеї;

- **інформаційні фактори:** інформаційна війна; війна інформаційних технологій; зараження програм ЕОМ різного роду комп'ютерними вірусами; несанкціонований доступ конкурентів до конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю та ін.;

- **природно-техногенні фактори:** природні катаклізми, надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, які можуть спричинити пошкодження будівель, приміщень; - демографічні фактори: стан народжуваності і смертності; тривалість життя і її якість; стан здоров'я населення, рівень його освіченості, які впливають на укомплектованість підприємства робочою силою, її продуктивність і мотивацію праці;

- **криміналістичні фактори:** надмірно високий рівень криміналізації і тінізації господарської діяльності; корумпованість чиновників; економічна злочинність; недобросовісна конкуренція та інші форми злочинного впливу на господарську діяльність, що завдають величезної шкоди бізнесу:

- **морально-психологічні фактори:** залякування; шантаж і фізичнонебезпечний для життя вплив на персонал підприємства та їх сім'ї (вбивства, викрадення, побиття).

Також, необхідно виділити наступні групи факторів загроз і небезпек, які мають внутрішній характер, і пов'язані з господарською діяльністю підприємства і роботою його персоналу:

- **виробничого значення:** позапланові зупинки обладнання; аварії; вимушене переналагодження обладнання; перебої в постачанні енергоресурсами, водо-теплопостачанні;

- **пов'язані із зовнішнім середовищем підприємства:** вибір ненадійних партнерів, постачальників та інвесторів; несплата споживачем відвантаженої продукції або виконаного обсягу робіт; небезпека недружнього злиття і поглинання;

- **пов'язані з персоналом підприємства:** невідповідний рівень кваліфікації кадрів, освітній рівень керівників; недостатня сумлінність співробітників служби персоналу; низька якість підбору персоналу підприємства; невірна оцінка кваліфікації кадрів та їх низька компетентність; погіршення кваліфікованого складу керівництва та персоналу; наявність неефективної системи мотивації персоналу; відтік кваліфікованих

- **пов'язані з інформаційними ресурсами:** невідповідний рівень інформаційного забезпечення та захисту інформації; порушення режиму збереження конфіденційної інформації;

- **у сфері планування:** невідповідна якість планування та прийняття рішень; істотні упущення та суттєві помилки в тактичному і в стратегічному плануванні, пов'язані з: неправильним вибором цілей, напрямків розвитку;

- **пов'язані з конкурентною позицією:** відсутність і недостатня обґрунтованість системи цілей та стратегії розвитку; недотримання традицій; падіння репутації та іміджу; невідповідність конкурентного статусу (ресурсного, виробничого, збутового потенціалів) системі цілей і стратегії розвитку;

- пов'язані зі збутовою, маркетинговою стратегією і політикою: відсутність або недостатня обґрунтованість маркетингових програм і прогнозів збуту;
- **екстенсивні фактори виробництва:** недоцільне скорочення засобів, предметів праці, робочої сили, що використовуються; зменшення часу використання (функціонування) засобів праці (основних виробничих фондів) і робочої сили;
- **інтенсивні фактори виробництва:** зниження рівня технічності і технологічності виробництва;
- **у сфері фінансового менеджменту:** погіршення фінансового стану, касової, податкової і платіжної дисципліни; незадовільна структура балансу; зниження рівня фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності підприємства; низький рівень інвестиційної привабливості; високий коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу;
- **у сфері виробничого менеджменту:** надмірна концентрація виробництва; обмежена номенклатура господарського портфеля; нераціональна організаційна структура управління, виробнича структура і форма спеціалізації;
- **юридичні (правові) фактори:** низький рівень юридичного забезпечення та експертизи договорів і контактів підприємства; недостатня патентна захищеність;
- **форс-мажорні фактори:** аварії; пожежі; вибухи.

Узагальнити дані показники можливо наступним графіком:

Рис 5 Основні функціональні складові економічної безпеки підприємства [16 ст 23]

1.3 Врахування особливості будівельної галузі для визначення параметру економічної безпеки

Будівельна галузь є тією сферою економіки, що має забезпечити відновлення зруйнованої під час війни інфраструктури, відбудову та будівництво житла, створити нові робочі місця для населення, формувати надходження до місцевих бюджетів. Адже за оцінками національних та міжнародних експертних інститутів у 2022 році втрати ВВП України внаслідок військової агресії росії можуть становити 30–50% [17]. Результат цього – зменшення рівня доходів державного та місцевих бюджетів з одночасним зростанням видатків, в першу чергу, – на оборону. За шість місяців після повномасштабного вторгнення рф в Україну було завдано збитків довкіллю на суму 395 млрд грн. Сума прямих збитків інфраструктури України станом на 22 серпня 2022 року зросла до \$ 113.5 млрд (і це лише задокументовані за допомогою відео або фотоматеріалів, одержаних в межах проєкту «Росія заплатить», організованого KSE Institute (Kyiv School of Economics) за підтримки Міністерств економіки, з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, інфраструктури України та Офісу Президента України, втрати) [18]

Враховуючи особливості діяльності підприємств в сфері будівництва, під системою економічної безпеки будівельного підприємства необхідно розуміти взаємодію елементів діяльності, яка дозволяє здійснювати результативну діяльність будівельного підприємства шляхом зменшення впливу загроз. Будівельна галузь має важливий вплив на розвиток економіки. Будівельні підприємства взаємопов'язані з іншими галузями та сферами діяльності. Переважним завданнями будівельної галузі виступає збільшення обсягів і покращення якості будівельних робіт завдяки застосуванню інноваційних технологій, реконструкції та модернізації, інтенсифікації будівельних робіт.

Успішне функціонування будівельної галузі сприяє розвитку регіонів та держави. Таким чином, розвиток будівельних підприємств потребує якісного забезпечення фінансовими, трудовими, технологічними, енергетичними та інформаційними ресурсами. В той же час, розвиток будівництва залежить від розвитку інших галузей економіки і досягнення збалансованості сфер виробництва. Оскільки розвиток будівництва пов'язаний з іншими галузями виробництва та споживання, будівельна галузь сприяє розвитку економіки країни. Чинниками, які сповільнюють розвиток будівельної діяльності виступають фінансові обмеження та недостатній попит. Істотною проблемою будівельної галузі є втрата професійних кадрів. Тобто діяльність підприємств будівельної галузі має певні особливі риси та характеризується доволі проблематичним розвитком

Особливості діяльності підприємств будівельної галузі та забезпечення їх економічної безпеки можна висловити у наступному графіку

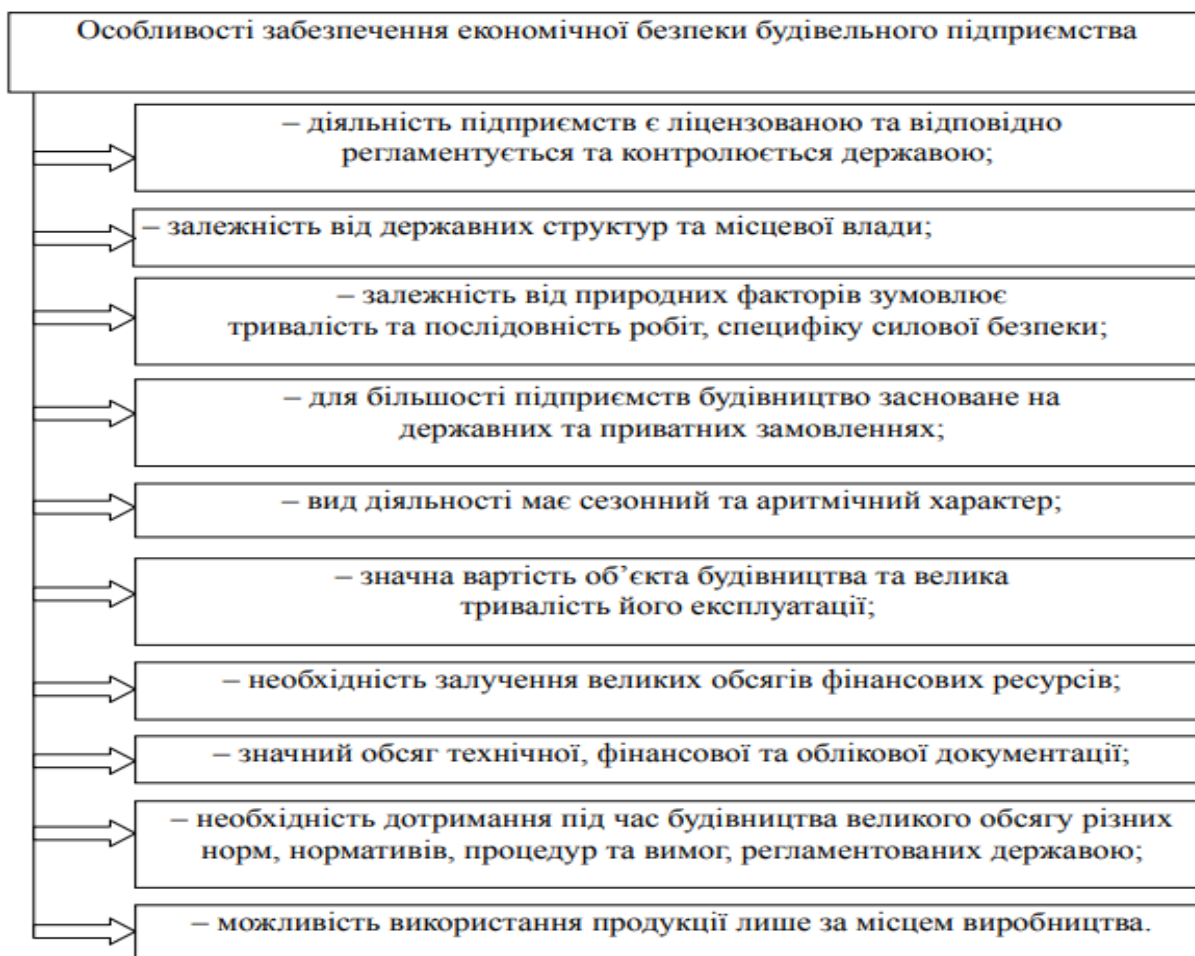

Рис 6 Особливості економічної безпеки будівельного підприємства [19, ст 3]

Отже, система економічної безпеки будівельного підприємства охоплює його фінансову, інформаційну, кадрову, силову, екологічну, техніко-технологічну, правову і політичну складові. Надалі, необхідно розглянути функціональні складові економічної безпеки будівельного підприємства

Фінансовий складова - Досягнення найбільш ефективного використання фінансових ресурсів будівельного підприємства

Інтелектуальна та кадрова - Збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства; ефективне управління персоналом

Технічна - Рівень забезпечення підприємства передовим та якісним обладнанням. Наявність на підприємстві необхідної техніки, використання ним нових прогресивних технологій

Ресурсна - Відповідає за якість продукції, що надходить на підприємство для подальшої переробки, своєчасність поставок та відповідність цієї продукції міжнародним стандартам

Технологічна - Характеризує, наскільки технології, що застосовуються на підприємстві, відповідають найкращим світовим аналогам

Правова - Правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства

Інформаційна - Здійснення ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства. хищеність від посягань на комерційну таємницю підприємства

Екологічна - Дотримання діючих екологічних норм, мінімізації втрат від забруднення навколишнього середовища

Силова - Забезпечення фізичної безпеки працівників і збереження майна

Ринкова - Ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім, які генеруються ринковим середовищем. ахист від зовнішніх та внутрішніх загроз ринковій позиції підприємства

Інтерфейсна - Надійність взаємодії з економічними контрагентами

Основними складовими системи управління економічною безпекою будівельних підприємств є: об'єкт, суб'єкт, нормативно-правове забезпечення, функціональні складові, механізм функціонування та методики оцінки стану будівельного підприємства.

Стабільний економічний стан будівельного підприємства є об'єктом управління системи економічної безпеки.

Суб'єктів управління системою економічної безпеки будівельного підприємства можна класифікувати за двома критеріями:

- внутрішні (забезпечує власне підприємство)

- зовнішні - державні структури України та недержавна система безпеки. Передбачення можливих небезпек і загроз на будівельних підприємствах здійснюють наступні суб'єкти: органи державної влади; спеціалізовані приватні і громадські структури; внутрішні служби та підрозділи підприємства.

Будівельні підприємства відрізняються низькою оборотністю капіталу та тривалим господарським циклом; високою індивідуалізацією споживача об'єкта будівництва; відстанню та територіальною роз'єднаністю об'єктів; специфікою ведення управлінського та бухгалтерського аудиту; функціонуванням в умовах тісної взаємодії з іншими галузями економіки; необхідністю дотримання різноманітних державних норм та нормативів. Функціональними напрямками забезпечення економічної безпеки

будівельного підприємства вважаються захист комерційної таємниці та конфіденційності інформації; комп'ютерна безпека; внутрішня безпека; безпека будинків і споруд; фізична та технічна безпека; безпека зв'язку; безпека господарськодоговірної діяльності; безпека перевезень вантажів та осіб; безпека рекламних заходів, ділових зустрічей та переговорів; протипожежна безпека; екологічна безпека; конкурентна розвідка; інформаційно-аналітична робота тощо.

Управління економічною безпекою будівельного підприємства реалізується через відповідні підходи, формує певні результати діяльності, здійснює оцінювання потенціалу підприємства, визначає напрями поліпшення проблем та подолання небезпек.

Даний процес можна влучно навести в наступній таблиці

Етап управління	Характеристика
1 етап	Визначення стратегії розвитку будівельного підприємства
2 етап	Здійснення фінансово-господарського аналізу будівельного підприємства, виявлення загроз
3 етап	Зниження ризиків в господарській діяльності будівельних підприємств
4 етап	Обґрунтування руху грошових потоків на будівельних підприємствах.
5 етап	Оцінка показників прибутковості та ділової активності будівельних підприємств
6 етап	Формування та визначення показників економічної безпеки будівельних підприємств
7 етап	Обґрунтування виявлених характеристик незадовільної діяльності будівельного підприємства, коригування стану
8 етап	Проведення моніторингу економічної безпеки на будівельних підприємствах
9 етап	Прийняття ефективних управлінських рішень для створення задовільного рівня економічної безпеки

Табл. 1 Етапи управління економічною безпекою будівельного підприємства [19]

Управління та моніторинг діяльності будівельного підприємства призначені для виявлення нестабільності та прийнятті ефективних управлінських рішень. Найпоширенішими підходами до управління та оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств є індикаторний, економіко-математичний, ресурсний, функціональний, прибутковий та інвестиційний, системний. Про визначення даних методів, буде вказано пізніше.

1.4 Тіньова економіка України та її вплив на діяльність підприємств. Становище будівельного сектору економіки після повномасштабного вторгнення

Тіньова економіка характерна для будь-якої країни, незалежно від рівня розвитку економіки, а для країн з трансформаційною економікою це явище є масштабним на рівні національної проблеми, що породжує

макроекономічні диспропорції. Поняття тіньової економіки фахівцями визначається неоднозначно.

При чому, необхідно сказати, що станом травень 2023 року, через хаос спричинений агресивними діями РФ проти Української самодержавності, не існує детальної інформації про становище тіньового сектору на 2023 та на 2022 рік. Можемо спиратися лише на інформацію засобів масової інформації та ненадійні звіти.

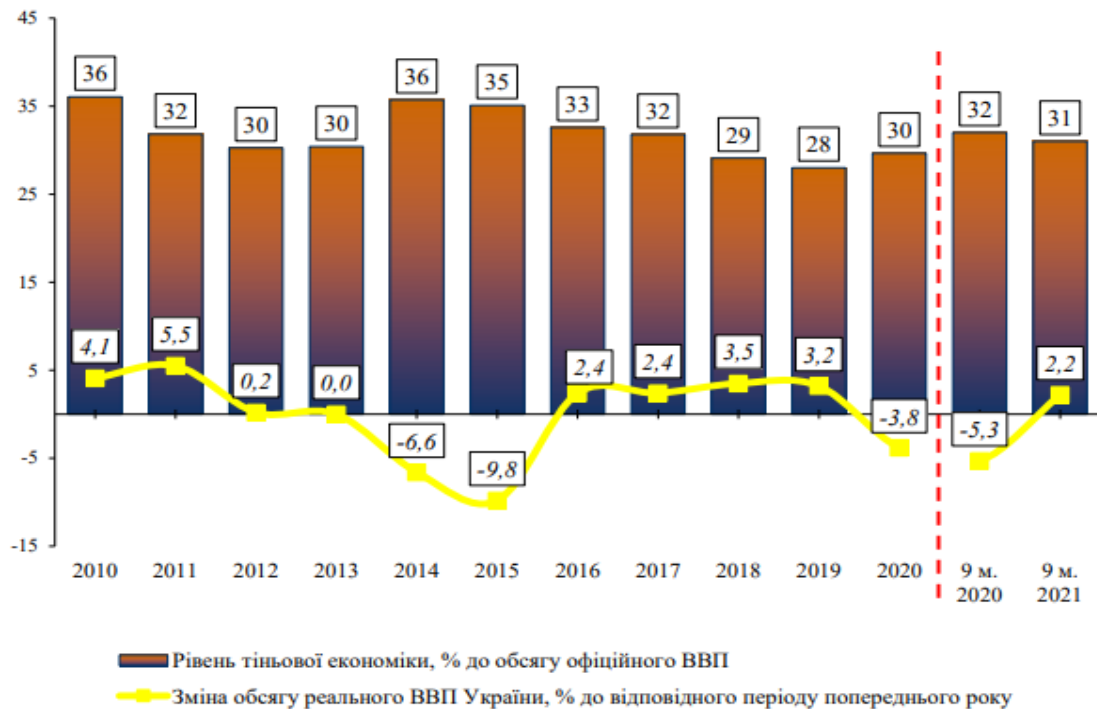

Рис 8 Становище рівнів тіньової економіки по рокам [20 ст 1]

Потрібно сказати, що до розрахунків рівнів тіньової економіки використовується чотири різні методи, з яких національний банк України виділяє *Інтегральний показник*, для подальшого затвердження точних даних. Всього, даних методів чотири:

- Монетарний (полягає у визначенні тенденцій зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового періоду)
- Електричний (полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП. При цьому припускається, що приріст внутрішнього споживання електроенергії повинен відповідати приросту реального ВВП)
- Збитковості підприємств (полягає у визначенні граничних мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки як частки ВВП, у межах яких перебуває рівень тіньової економіки)

- Витрати населення - роздрібний товарооборот + послуги (полягає у виявленні наявності перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки)

Інтегральний рівень тіньової економіки за монетарним методом розраховується як сума зважених величин рівнів тіньової економіки, розрахованих за методом Гутманна та за модифікованим методом. На базі вищенаведеної інформації, можна додати наступний графік

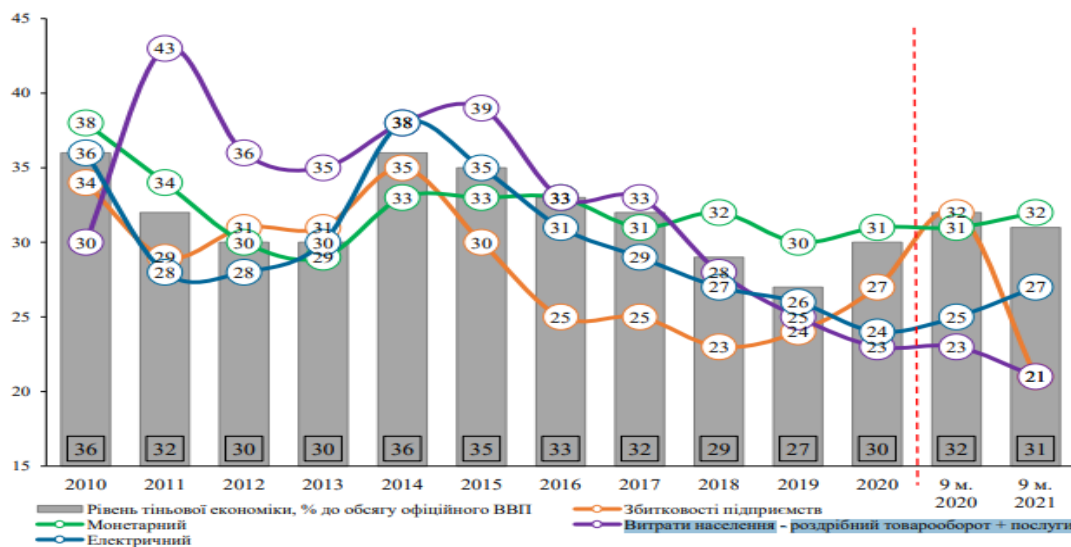

Рис 9 Становище рівнів тіньової економіки у розрізі по рокам [20, ст 4]

Будівель нагалузь економіки на момент 2021 року, мала 28% тінізації всього сектору. Керуючись вказівками, наданими Міжнародним монетарним фондом [21], даний показник потрібно вказати, як “Впливовий”

Необхідно також додати, що у розрізі по видам економічної діяльності, становище тіньової економіки станом на 2021 рік виглядало у наступному:

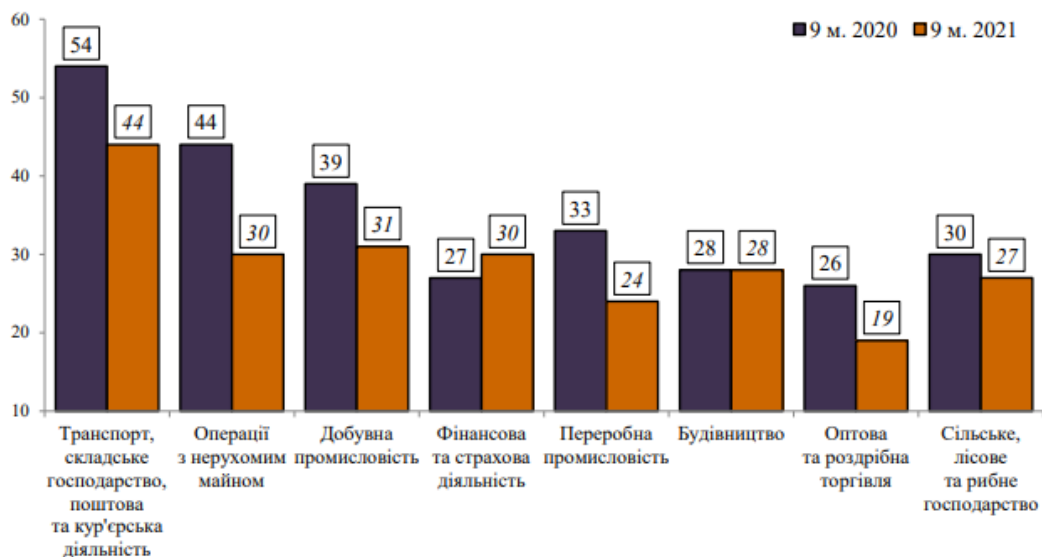

Рис 10 Становище тіньової економіки у розрізі по секторах [20, ст 9]

Вплив тіньової економіки на будівельну галузь, можливо описати причинами сповільнення детінізації економіки України. Їх, мінекономіки дає наступні:

- **низький рівень захисту прав власності;**
- **недостатній рівень захисту інтелектуальної власності;**
- **низький рівень ліквідності фондового ринку,** захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку
- **недосконалість судової системи країни**
- **високий рівень корупції в країні;**
- наявність територій, непідконтрольних Уряду, утворених у ході збройної агресії на сході країни, та, як наслідок, зростання “потенційних можливостей” для застосування схем контрабанди товарами

Як можемо бачити, тіньова економіка напряму впливає на діяльність будівельних підприємств. Високий рівень корупції, низький рівень захисту прав інвесторів, недостатній рівень захисту інтелектуальних прав - це ті чинники які впливають на **кількісну** та **якісну** підтримку будівельної галузі України.

Крім того, можливо зазначити і додаткові чинники - високий рівень тінізації самої галузі, спонукає до уникнення найму кваліфікованої робочої сили (найм некваліфікованих працівників без контракту), запобігання

використанню сучасних норм у процесі будівництва (для скорочування витрат і “продвиження” власних проектів через корупційні схеми), зменшення впливу ринкової конкуренції, відтоку робочої та розумової сили з країни, та стимулюванню розвитку тіньових схем, задля скорочування бюджету будівельних проектів.

Вплив повномасштабної агресії на становище будівельної галузі в країні

За неповними даними, масштаби руйнувань української нерухомості перевищують обсяги усього нового житла, введеного в експлуатацію за останні сім років. [22]

Упродовж передвоєнного 2021 року пропозиція нового житла в Україні досягла піку. В експлуатацію було введено 11,4 млн кв. м житла, що стало найвищим показником за останні 30 років.

2022 рік також починався жваво і міг би продовжити цю тенденцію.

До початку війни темпи введення нового житла в експлуатацію залишалися на рівні 2021 року. За перші півтора місяця загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, становила майже п'яту частину майбутнього річного обсягу. Після повномасштабного вторгнення практично всі забудовники призупинили роботу на будівельних майданчиках: деякі – на кілька тижнів, а деякі не відновили будівельні роботи й досі. Як результат, у 2022 році загальна площа введеного в експлуатацію житла становила 7,1 млн кв. м (18 300 приватних будинків і 74 300 квартир), що на 38% менше, ніж у 2021 році. Скорочення обсягів нової пропозиції відбувалося практично по всій території України, за винятком кількох областей. Найбільшого спаду в будівництві зазнали східні та південні області: там обсяги введення в експлуатацію нового житла впали на 70–90% порівняно з попереднім роком.

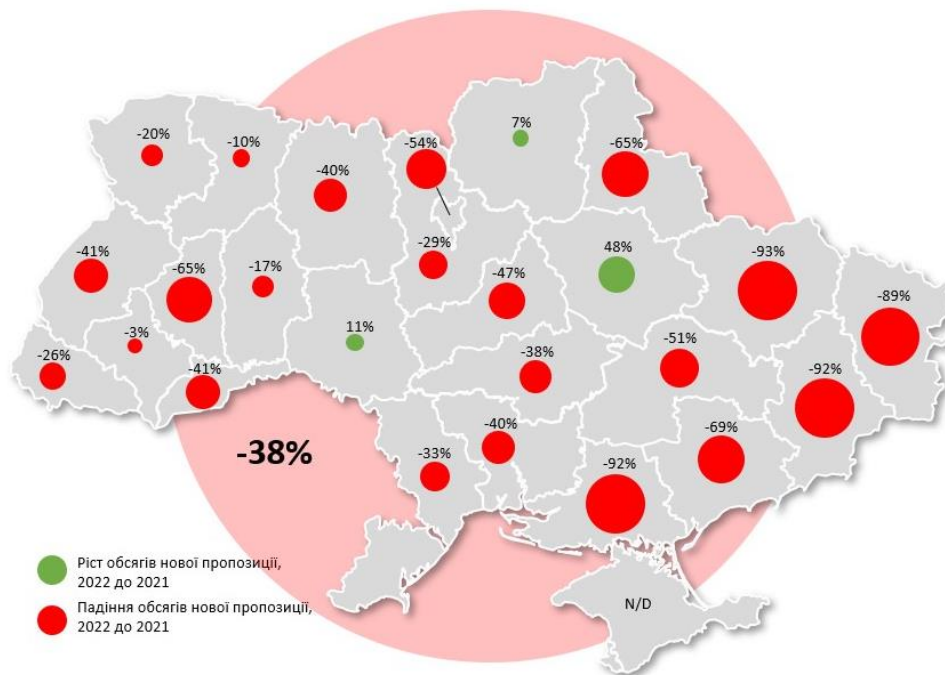

Рис 11 Динаміка росту житлової пропозиції на ринку [Аналітичні дані агенства EY Ukraine, [23](#)]

Щодо нових житлових проєктів, то їх кількість прогнозовано зменшилася. На нових будівельних майданчиках розпочалося будівництво лише тих ЖК, проєкти яких вже були затверджені, готові до старту і мали початкове фінансування. Тож за перші три квартали 2022 року почали будуватися лише 68 200 квартир, що вдвічі менше, ніж за аналогічний період попереднього року.

У жовтні–грудні 2022 року будівельні компанії зіткнулися з новим викликом: потрібно було підлаштуватися під графіки відключень електроенергії або закупити потужні генератори, які б забезпечили безперебійне будівництво. Деяким забудовникам виявилось доцільніше призупинити будівництво, що також стало фактором зниження обсягів.

Проте найтяжчою проблемою на ринку житлової нерухомості багатьох регіонів стали масові ракетні та артилерійські обстріли. Внаслідок активних бойових дій станом на вересень 2022 року було зруйновано або пошкоджено 74,1 млн кв. м житла, що становило більше 7% усього наявного житлового фонду. Масштаби руйнувань величезні. Тільки за наявними даними, вони перевищують обсяги усього нового житла, введеного в експлуатацію за останні сім років. Враховуючи масовість

ракетних обстрілів в останні місяці року, а також неможливість підрахунку збитків в окупованих районах, обсяги руйнації житла будуть ще більшими.

Війна змусила людей більш обґрунтовано ставитися до покупок, тим паче таких масштабних, як купівля житла. У перші місяці війни транзакції у секторі житлової нерухомості не відбувались ще й тому, що в учасників ринку не було доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. З травня 2022 року реєстри почали поступово відкривати, що стало початком хоч і повільного, але відновлення попиту.

На вторинному ринку схожі тенденції: кількість укладених угод купівлі-продажу квартир та житлових будинків в Україні протягом 2022 року склала 101 000 транзакцій – лише третину минулорічного обсягу. Аналогічна динаміка у більшості регіонів країни, із трохи меншим спадом (-40–60%) у відносно безпечніших областях Центральної та Західної України та найбільшим падінням купівельної активності (-70–90%) на Сході та Півдні.

Рис 12 Динаміка кількості укладених угод купівлі-продажу житла на вторинному ринку України. [Аналітичні дані EY Ukraine, [23](#)]

Ринок нерухомості України є одним із секторів економіки, ціни на якому історично формувались в іноземній валюті. Тому українські інвестори досить часто вкладаються в нерухомість, вважаючи її безризиковою. Динаміка цін на продаж та оренду житла суттєво відрізнялась у різних регіонах країни. У більшості західних і північно-західних регіонів України, а також в областях з великим потоком внутрішньо переміщених осіб (Запорізька, Миколаївська, Дніпропетровська), ціни на квартири усіх класів зростали або залишалися на приблизно минулорічному рівні. На решті території країни житло стало в середньому на 2–10% дешевшим (із найбільшим падінням до 20% у Харківській області).

Рис 13 Динаміка середніх цін (в доларах США) на оренду та купівлю квартир по областях [Аналітичні дані EY Ukraine, [23](#)]

Крім ринкової статистики, можемо аналізувати і напряму статистику надану Державною службою статистики по будівельній галузі.

Індикатор ділової впевненості у будівництві						
Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Індикатор ділової впевненості в будівництві (значення за рік усереднено)	-19,55	-14,75	-34,33	-25,33	-54,13	-52,4
Оцінка поточного обсягу замовлень, баланс (значення за рік усереднено)	-40,25	-34,75	-52,55	-43,75	-68	-71,5
Очікувані зміни кількості працівників у наступні три місяці, баланс (значення за рік усереднено)	6	5,25	-16,25	-7,25	-39,8	-33

Табл 2 Зміна індикатора ділової впевненості у будівництві у розрізі по рокам [Сконструйовано на базі аналітичних даних Державної служби статистики [24](#)]

На даній таблиці можемо побачити динаміку індикатора ділової впевненості у будівництві. Настільки негативні значення за 2018-2021 роки, обумовлено пандемією коронавірусу COVID-19, та її впливом на економічні показники, тому вони виділені жовтим - тобто “допустимі”. Але, навіть у порівнянні зі значенням даних показників за минулі роки, необхідно сказати про вкрай погане становище значення даного індикатора на час, після повномасштабного вторгнення (виділено червоним).

Також, аналізу піддається наступний показник - обсяг виконаних будівельних робіт за попередні три місяці

Оцінка змін обсягу виконаних будівельних робіт по рокам						
Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023

Будівництво будівель баланс (показник за рік усереднено)	10,75	5	-15,25	1,75	-51,5	-36
Будівництво споруд баланс (показник за рік усереднено)	12,25	11,75	4,25	11	-41	-32
Спеціалізовані будівельні роботи, баланс (показник за рік усереднено)	17,5	6	-12	3,5	-54,5	-35

Табл 3 Оцінка змін обсягу виконаних будівельних робіт за попередні три місяці [Сконструйовано на базі аналітичних даних наданих Державною службою статистики, [24](#)]

Характеристика даного індикатора також піддається негативному впливу повномасштабного вторгнення країни агресора. Не дивлячись на досить позитивні значення цього параметра у довоєнному стані, його показники зможуть відновитися до “норми” лише після закінчення війни.

Третім показником для аналізу буде обсяг замовлень будівельні роботи, також у розрізі по рокам.

Оцінка поточного обсягу замовлень на будівельні роботи						
Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Будівництво будівель (Показники за рік усереднено)	-40,5	-33,75	-54,5	-44	-68	-70
Будівництво споруд (Показники за рік усереднено)	-42,75	-36,25	-43,25	-41	-65,75	-74
Спеціалізовані будівельні роботи (Показники за рік усереднено)	-36,75	-35,5	-53,75	-44,75	-70,75	-68

Табл 4 Оцінка поточного обсягу замовлень на будівельні роботи [Сконструйовано на базі аналітичних даних, наведених Державною службою статистики [24](#)]

Як можна побачити із наведеної вище інформації, будівельна галузь перебуває в найгіршому стані, за останні шість років. Хоча велику частину у даному стані відіграє військова агресія, потрібно розуміти, що віднова значень даних показників можлива лише після значної кількості часу після завершення бойових дій.

Висновки до першого розділу

У цьому розділі, ми визначили поняття Економічної безпеки. Аналізуючи різні наукові роботи, можна прийти до висновку, що поняття економічної безпеки, як підприємства, так і загальнодержавного характеру, є комплексним, та залежить від системи факторів, внутрішніх і зовнішніх. Економічна безпека, є тісно пов'язаною із усіма структурами економічної діяльності. Вона, відображає не тільки внутрішнє становище підприємства, держави, чи економічного регіону, а й становище усієї економічної системи, її недоліки, переваги, і можливості подальшого розвитку, або ж занепаду.

На даний момент, поняття економічної безпеки є вкрай затребуване. Для забезпечення фінансово стабільного підґрунтя держави, особливо під час військової агресії проти суверенітету нашої країни, Україні необхідно виділити максимум зусиль, задля підтримування малих та великих підприємств.

Будівельна галузь, є однією із складових економіки держави. На жаль, після повномасштабного вторгнення, становище будівельної галузі можна назвати критичним. Гостра необхідність забезпечення економічної безпеки даного сектору економіки, зумовлена тим, що на усі взаємопов'язані будівельні структури нашої країни покладено сакральне завдання - відбудову України після завершення бойових дій.

Саме тут, клином і встає поняття тіньової економіки. Тіньова економіка - як економічна структура, вкрай негативно впливає на загальний розвиток нашої Держави.

Максимально ефективного залучення коштів у післявоєнну відбудову України, та її подальшого розвитку, найкращим шляхом буде визначення чіткого курсу на Євроінтеграцію, та Північно-Атлантичну інтеграцію. Потрібно розуміти, що держави Європи мають чіткі, визначені правила та

регуляторні особливості, необхідні для економічної інтеграції. Серед них, велику роль має і боротьба країни проти тіньового сектору економіки.

Як було наведено вище, високий рівень корупції, та недостатній рівень захисту інвесторів можуть казати про високий загальний рівень фінансової недовіри наших партнерів до економіки України, що негативно вплине на розвиток нашої держави після закінчення військових дій. Крім того, загальне зниження якості робочої сили, що властиве для підприємств тіньового сектору, кажуть про підрив діяльності корінних структур нашої держави - Закладів вищої освіти. Даний факт впливає не лише на фінансову довіру наших партнерів, а й на їх впевненість у якості та кваліфікації нашої робочої сили.

Хоча і потрібно сказати, що тіньова економіка має власні позитивні якості, для подальшого розвитку економіки України та її галузей, поняття тіньової економіки та її впливу необхідно мінімізувати до нуля.

2. Практичний розділ

2.1 Інформаційне підґрунтя підприємства АТ “ТРЕСТ ХарківБУД-1”

Товариство дає про себе наступну інформацію.

Підприємство працює на будівельному ринку понад 70 років, має значну матеріально-технічну базу для виконання робіт: використовує нові будівельні та оздоблювальні матеріали та конструкції, різноманітні машини, механізми та електроінструменти, необхідні для виконання комплексних робіт “під ключ”, а також окремих видів робіт.

На сьогодні до основних видів діяльності компанії належать:

- Будівництво житлових і нежитлових будівель;
- Діяльність в галузі інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих галузях;
- Виробництво бетонних розчинів, готових для використання;
- Купівля та продаж власного нерухомого майна;
- Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій;
- Виробництво будівельних виробів із пластмас.

Штатний склад АТ “ТРЕСТ ХарківБУД-1” нараховує близько 2000 кваліфікованих працівників з досвідом робіт, які мають в наявності необхідні сертифікати, дозволи. АТ “ТРЕСТ ХарківБУД-1” має всі необхідні ліцензії на виконання робіт.

Підприємство має значну технічну базу: підрозділи по виготовленню розчинів бетонів, Бетонний завод потужність 150 куб.м. бетону на годину (на базі німецького обладнання заводу «ТЕКА», потужності з виробництва пінополістиролу – потужність 30000 куб. м. на рік (адреса: м. Харків, вул. Льва Ландау, 147), металопластикових та алюмінієвих виробів — потужність 90000 кв. м. вікон на рік, металевих конструкцій та внутрішніх дверей –потужність 10000 шт. дверей на рік (адреса виробництва: Харківська обл., пгт. Безлюдівка, вул. Харківська,7Г), виробництво тротуарної плитка, борта, бордюрів (на базі німецького обладнання «FRIMA» (адреса виробництва: м. Харків, вул. Котлова,197), завод по виробництву фарби потужність виробництва 600 т. на рік (адреса виробництва: м. Харків, вул. Котлова,197).

Всі роботи виконуються згідно вимог діючих законодавчих документів, технічних умов та ДБН, з високою якістю.

В структурі підприємства є чотири будівельних безбалансових управління об'єм цегельної кладки, яких досягнув в 2022 році 900 м3 на добу, додатково в 2022 р. розпочато освоєння монолітно-каркасного будівництва житла.

Окреме управління з виконання оздоблювальних робіт на об'єктах будівництва.

Апарат управління АТ «ТРЕСТ ХарківБУД-1» складається: диспетчерський відділ, кошторисний відділ, будівельно-технічний відділ, управління капітального будівництва, відділ капітального будівництва, відділ кадрів, відділ охорони праці, відділ головного механіка, юридичний відділ, відділ продаж, відділ маркетингу, бухгалтерія (адреса: м. Харків, вул. Алчевських,43).

Комплектацією матеріально-технічних ресурсів займається – Управління виробничо-технічної комплектації (адреса: м. Харків, вул. Алчевських,43).

Проектно-кошторисні роботи по об'єктам будівництва здійснює – Проектна майстерня (адреса: м. Харків, вул. Рижовська, 9).

Монтаж ліфтів та обслуговування – управління Ліфтмонтаж, та Ліфтсервіс – на даній час в обслуговані цих управлінь більш 250 ліфтів.

Обслуговуванням будинків після завершення та прийняття до експлуатації будинків займається – ДП ЖКК АТ «ЖИТЛОБУД-1» (адреса: м. Харків, вул. Целиноградська,42).

Основні відомості про емітента

1. Повне найменування

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ТРЕСТ ХАРКІВБУД-1"

2. Скорочене найменування (за наявності)

АТ "ТРЕСТ ХАРКІВБУД-1"

3. Дата проведення державної реєстрації

08.08.1994

4. Територія (область)

Харківська обл.

5. Статутний капітал (грн)

5546760

6. Відсоток акцій у статутному капіталі, що належать державі

0

7. Відсоток акцій (часток, паїв) статутного капіталу, що передано до статутного капіталу державного (національного) акціонерного товариства та/або холдингової компанії

0

8. Середня кількість працівників (осіб)

2277

9. Основні види діяльності із зазначенням найменування виду діяльності та коду за КВЕД

41.20 - Будівництво житлових і нежитлових будівель

71.12 - Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах

23.63 - Виробництво бетонних розчинів, готових для використання

10. Банки, що обслуговують емітента

1) найменування банку (філії, відділення банку), який обслуговує емітента за поточним рахунком у національній валюті

АБ "УКРГАЗБАНК", МФО 320478

2) IBAN

UA04320478000026009212006107

3) поточний рахунок

UA04320478000026009212006107

4) найменування банку (філії, відділення банку), який обслуговує емітента за поточним рахунком у іноземній валюті

АБ "УКРГАЗБАНК", МФО 320478

5) IBAN

UA04320478000026009212006107

6) поточний рахунок

UA04320478000026009212006107

Дане підприємство має більше ніж 10 дочірніх фірм, з різними частками емітента у статутних капіталах юридичних осіб.

Інформація про органи управління

Орган управління	Структура	Персональний склад
Загальні збори акціонерів	Перелік акціонерів згідно з реєстром акціонерів.	Перелік акціонерів згідно з реєстром акціонерів
Наглядова рада	Колегіальний орган у кількості 4 осіб (Голова Наглядової ради та три Члени Наглядової ради).	Голови Наглядової ради - Харченко Олександр Михайлович Член Наглядової ради - Гармаш Олексій Олександрович Член Наглядової ради -

		Янковський Валентин Євгенович Член Наглядової ради - Солопов Костянтин Володимирович
Правління	Колегіальний орган у кількості 4 особи (Голова правління та три Члени правління).	Голова правління - Арутюнов Валерій Ашотович Перший заступник Голови правління - Сіухін Костянтин Іванович Заступник Голови правління - Головний бухгалтер - Коханська Олена Василівна Член правління - Парамонов Костянтин Андрійович
Ревізійна комісія	Колегіальний орган у кількості 3 осіб (Голова Ревізійної комісії та два Члени ревізійної комісії).	Голова Ревізійної комісії - Корецький Леонід Володимирович Член Ревізійної комісії - Мисик Василь Іванович Член Ревізійної комісії - Романадзе Георгій Давидович

Рис 2.1 Інформація про органи управління підприємства

Додаткова інформація про підприємство

Емітент є дійсним членом "Конфедерації будівельників України", Асоціації "Регіональне будівництво", учасником будівельної корпорації "Укрбуд", членом Громадської спілки "Всеукраїнська спілка виробників будматеріалів".

Облікова політика емітента базується на чинному законодавстві України, міжнародних стандартах фінансової звітності(далі - МСФЗ) та тлумаченнях, які були випущені Комітетом з тлумачень міжнародних стандартів фінансової звітності, які спрямовані на розкриття достовірної та прозорої інформації у фінансовій звітності. Змін в оцінках сум, відображених у попередніх звітах (як проміжних, так і попередніх фінансових років) товариство не здійснювало.

Орендовані основні засоби відсутні. Значних правочинів щодо них не

відбувалося.

Фінансування діяльності Товариства здійснюється за рахунок продажу робіт, виконаних для організацій-замовників, а також за рахунок реалізації житла, збудованого за рахунок власних та залучених коштів.

АТ "ТРЕСТ ХАРКІВБУД-1" постійно веде пошук новітніх технологій для організації та здійснення будівництва житла. Планується залучення розробок та устаткування, які суттєво знизять собівартість будівництва, поліпшать експлуатаційні якості та споживчу й екологічну безпеку житла, а також зроблять його більш зручним у користуванні. Наукові дослідження і розробки підприємством не проводилися.

Основною стратегічною лінією в діяльності АТ "ТРЕСТ ХАРКІВБУД-1" на 2021 рік і в подальшому є нарощування об'ємів виконуваних робіт. Така стратегічна лінія дозволить зменшити питому вагу адміністративних витрат в загальному обсязі робіт, збільшити кількість коштів на погашення кредитів, а, значить, поліпшити фінансовий стан підприємства, зменшити нерациональні витрати і збільшити кількість коштів на розвиток і модернізацію виробництва.

Іншої, додаткової інформації, яка може бути істотною для оцінки фінансового стану та результатів діяльності Товариства, немає

2.2 Аналіз господарської діяльності підприємства

Основними необхідними документами для проведення економічного аналізу стану підприємства, будуть слугувати Звіт про фінансовий стан (Форма №1), та Звіт про фінансові результати (Форма №2 - звіт про сукупний дохід) 2021-2022 років, котрі наведені у додатках до цієї роботи.

Для початку, необхідно звести до однієї Рисиці економічні результати підприємства, та зробити першочерговий аналіз господарської діяльності але, вкажемо, що інформація буде братися лише на кінець звітнього періоду. Також, для більш детального аналізу, до звітів буде додана категорія "Зміна", для відсоткового порівняння результатів за перший (виділено темно-синім) та останній (виділено помаранчевим) фінансові періоди економічної діяльності підприємства.

Потрібно вказати, що дана методика називається *Вертикальним аналізом* фінансової звітності. Але, якщо в вертикальному аналізі фінансової звітності за базу береться звітність лише одного звітнього року, в даному аналізі модифікація наступного методу буде наступною - вона буде

враховувати в собі більш загальне порівняння результатів господарської діяльності.

Баланс підприємства (2021-2022р)

(Звіт про фінансовий стан)

Актив	Код рядка	2019	2020	2021	2022	Зміна
1	2	3	4	5	6	7
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи	1000	253	152	142	338	+45%
первісна вартість	1001	1059	724	308	656	-38%
накопичена амортизація	1002	806	572	(166)	(318)	-60%
Незавершені капітальні інвестиції	1005	6674	0	0	0	-
Основні засоби	1010	151812	181211	225 938	317 191	+108%
первісна вартість	1011	219406	278681	345 139	474 964	+116%
знос	1012	67594	97470	(119 201)	(157 773)	+133%
Інвестиційна нерухомість	1015	0	0	0	0	-
первісна вартість	1016	0	0	0	0	-
знос	1017	0	0	(0)	(0)	-
Довгострокові біологічні активи	1020	0	0	0	0	-
первісна вартість	1021	0	0	0	0	-
накопичена амортизація	1022	0	0	(0)	(0)	-
Довгострокові фінансові інвестиції:						
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	0	0	-
інші фінансові інвестиції	1035	9561	9742	10 085	10 088	+5%
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	3218	7126	2 330	1 570	-51%
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	0	0	-
Гудвіл	1050	0	0	0	0	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0	0	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0	0	-

Інші необоротні активи	1090	0	0	0	0	-
Усього за розділом I	1095	171518	198231	238 495	329 187	+91%
II. Оборотні активи						
Запаси	1100	1892122	2316702	2 801 884	3 962 712	+109%
Виробничі запаси	1101	106437	103885	111 355	180 742	+69%
Незавершене виробництво	1102	1741261	2109702	2 610 256	3 660 472	+110%
Готова продукція	1103	23570	58667	50 669	84 110	+256%
Товари	1104	20854	44713	29 604	37 388	+79%
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	232760	487446	600904	684 185	+193%
Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
за виданими авансами	1130	57746	81342	47 872	112 393	+94%
з бюджетом	1135	23727	58839	16 930	6 072	-74%
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	0	0	-
з нарахованих доходів	1140	0	0	0	0	-
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0	0	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	237837	359120	1 669 147	1 116 028	+369%
Поточні фінансові інвестиції	1160	85500	290202	85 500	0	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	1891	24352	4 252	50 885	+2590 %
Готівка	1166	0	0	0	0	-
Рахунки в банках	1167	1891	24352	4 252	50 885	+2590 %
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0	0	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	0	0	-
у тому числі в:						
резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	0	0	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0	0	-

резервах незароблених премій	1183	0	0	0	0	-
інших страхових резервах	1184	0	0	0	0	-
Інші оборотні активи	1190	186943	9479	6 135	19 939	-89%
Усього за розділом II	1195	2718526	3627482	5 232 624	5 952 214	+118%
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0	0	-
Баланс	1300	2890044	3825713	5 471 119	6 281 401	+117%

Пасив	Код рядка	2019	2020	2021	2022	Зміна
1	2	3	4			
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	5438	5438	5 547	5 547	+2%
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	0	0	-
Капітал у дооцінках	1405	0	0	0	0	-
Додатковий капітал	1410	800156	800156	2 160 391	2 160 391	+169%
Емісійний дохід	1411	800156	800156	2 160 391	2 160 391	+169%
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	0	0	-
Резервний капітал	1415	808	808	808	808	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	52619	99312	132 719	138 443	+163%
Неоплачений капітал	1425	(0)	0	(0)	(0)	-
Вилучений капітал	1430	(0)	0	(0)	(0)	-
Інші резерви	1435	0	0	0	0	-
Усього за розділом I	1495	859021	905714	2 299 465	2 305 189	+168%
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0	0	-
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0	0	-
Довгострокові кредити банків	1510	57814	9833	12 747	5 646	-90%
Інші довгострокові зобов'язання	1515	406807	1092016	1 307 591	1 159 633	+185%
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0	0	-
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0	0	-
Цільове фінансування	1525	0	0	0	0	-

Благодійна допомога	1526	0	0	0	0	-
Страхові резерви	1530	0	0	0	0	-
у тому числі:						
резерв довгострокових зобов'язань	1531	0	0	0	0	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	0	0	0	0	-
резерв незароблених премій	1533	0	0	0	0	-
інші страхові резерви	1534	0	0	0	0	-
Інвестиційні контракти	1535	0	0	0	0	-
Призовий фонд	1540	0	0	0	0	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0	0	-
Усього за розділом II	1595	464621	1101849	1 320 338	1 165 279	+150%
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	1600	0	79286	65 312	0	-
Векселі видані	1605	0	0	0	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за:						
довгостроковими зобов'язаннями	1610	100000	427756	358 245	427 914	+327%
товари, роботи, послуги	1615	103071	206292	252 817	237 595	+130%
розрахунками з бюджетом	1620	0	0	0	0	-
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0	0	0	-
розрахунками зі страхування	1625	2294	0	0	0	-
розрахунками з оплати праці	1630	14706	16932	25 321	27 192	+84%
одержаними авансами	1635	1214050	746674	929 185	1 784 566	+47%
розрахунками з учасниками	1640	0	0	0	0	-
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0	0	-
страховою діяльністю	1650	0	0	0	0	-
Поточні забезпечення	1660	30654	25874	32 820	37 793	+22%
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0	0	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	101627	315336	187 616	295 873	+191%
Усього за розділом III	1695	1566402	1818150	1 851 316	2 810 933	+79%
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами,	1700	0	0	0	0	-

утримуваними для продажу, та групами вибуття						
Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0	0	-
Баланс	1900	2890044	3825713	5 471 119	6 281 401	+117%

Аналіз фінансової звітності підприємства

Аналіз даної фінансової звітності буде базуватися на порівнянні показників за статтями на базові періоди.

По-перше, аналізуємо необоротні активи підприємства за дані періоди (статті 1000-1095). З наведеної інформації, бачимо стабільний, загальний ріст вартості усіх необоротних активів підприємства. З них, найбільш суттєвими є зрости вартостей нематеріальних активів (+45% до вартості початкового періоду) та основних засобів (+108% до вартості початкового періоду). Зміни у вартостях статей 1001 (первісна вартість) і 1002 (накопичена амортизація) характеризуються зносом обладнання, та методикою розрахування амортизації підприємством. Зменшення ж вартості у статті 1040 (Довгострокова дебіторська заборгованність) кажуть нам про зменшення коштів, котрі надійдуть підприємству від боржників, але негативних наслідків, дана зміна за собою не несе.

Взагалом, аналіз необоротних активів, каже нам про стабільний ріст та розвиток підприємства. Динаміка зростання вартостей даних статей балансу, виглядає так:

Рис 2.2 Динаміка росту вартості необоротних активів у розрізі по роках

По-друге, аналізуємо оборотні активи даного підприємства (Статті 1100-1195).

По даній структурі, також можемо бачити стабільний зріст показників статей балансу. З них, найбільш впливовими є зростання статей 1100 (запаси, +109% до вартості початкового періоду), 1103 (готова продукція, +256% до вартості початкового періоду), 1104 (Товари, +79% до вартості початкового періоду), 1125 (Дебіторська заборгованість за продукцію, товари... +193% до вартості початкового періоду).

Дана динаміка каже нам про зростання запасів підприємства на складах, зростання кількості виготовленої продукції, розширення асортименту товарів та збільшення їх продажів, та збільшення частки впливу підприємства на ринку.

Стаття 1125 каже про збільшення заборгованостей зовнішніх підприємств або юридичних осіб перед нашим підприємством за виконані роботи, або ж товари. Зростання вартості в статті 1155 (Інші дебіторські заборгованості) також вказує на розширення діяльності наведеного підприємства в кореляції до факту більшої кількості боржників.

Додатково, позитивна динаміка спостерігається в статтях 1165-1167 (Гроші та їх еквіваленти, рахунки в банках). Дані статті вказують на зростання кількості грошей в касах підприємства або ж на рахунках в банках. Важливість даних статей описується їх “доступністю”. Підприємство може майже миттєво мобілізувати дані активи, при необхідності.

Негативною частиною даних статей, є зменшення частки в статті 1160 (Поточні фінансові інвестиції). Дана стаття вказує на наявність фінансових інвестицій нашого підприємства, та додатковий рух його коштів в економічній системі, але, даний фактор не має руйнівного впливу, оскільки наше підприємство не належить до категорії банків, або ж інвестиційних установ.

Взагалом, динаміка по оборотним активам підприємства за чотири роки, має наступний вигляд

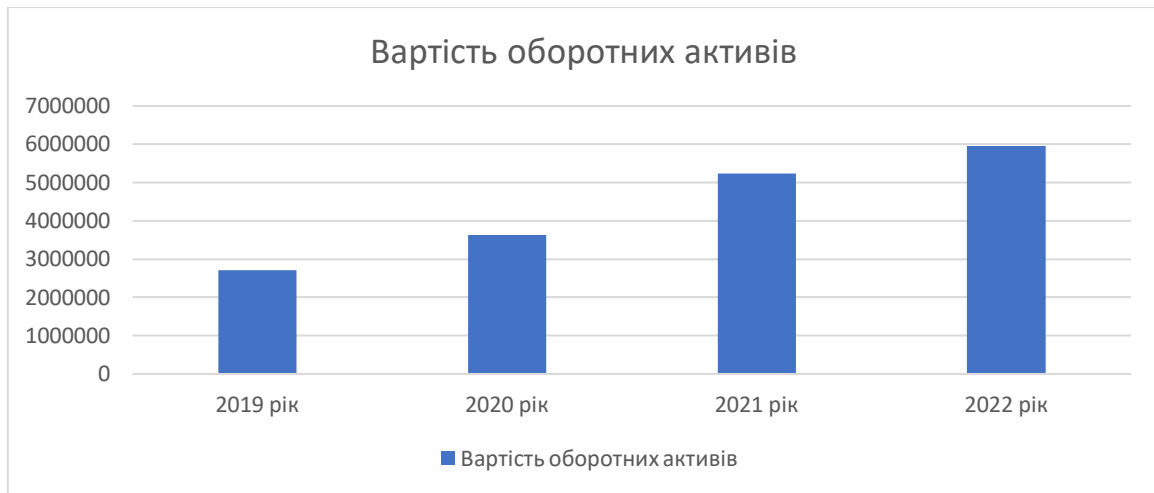

Рис 2.3 Динаміка росту вартості оборотних активів у порівнянні з іншими роками

Отже, стосовно активів балансу, можемо бачити загальний, стабільний ріст майже по всім визначеним статтям. Це каже про збільшення діяльності підприємства, зростання його впливу на ринковій арені, та, взагалом, позитивні перспективи для його подальшого розвитку. Загальна динаміка зростання активів балансу підприємства, виглядає у наступному

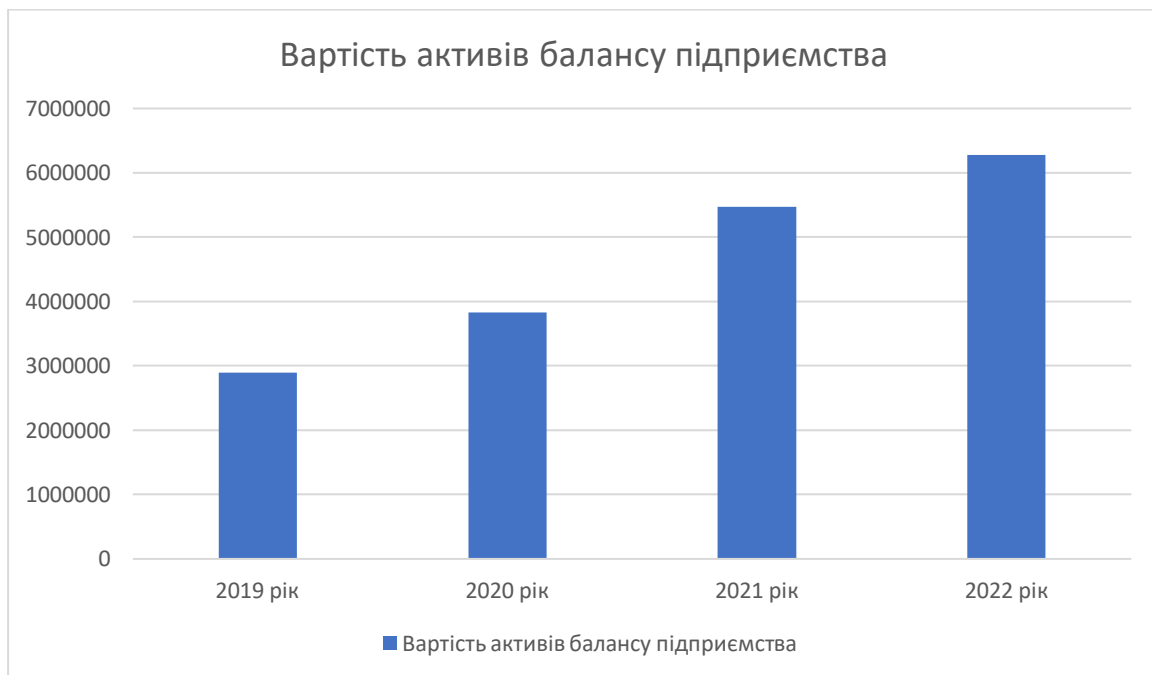

Рис 2.4 Зростання вартостей активу балансу у порівнянні по роках

Далі, необхідно провести аналіз пасивів балансу підприємства.

Спочатку, аналізуємо перший розділ пасиву, а саме власний капітал підприємства.

В даному сегменті бачимо помітне зростання вартостей наступних статей 1410-1411 (Додатковий капітал, емісійний дохід +169% від початкового періоду), 1420 (Нерозподілений прибуток +163% від початкового періоду). Дані статті вказують про збільшення додаткового капіталу підприємства за рахунок збільшення емісії цінних паперів підприємством. Це вказує на збільшення активності підприємства на ринку акцій, та залучені додаткових коштів у діяльність. Стаття 1420 вказується у балансі не в дужках, що вказує саме на нерозподілений прибуток, ніж на непокритий збиток. В свою чергу, зростання вартості даної статті вказує на збільшення частини чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби.

Динаміка зростання даних показників за чотири роки виглядає наступним чином

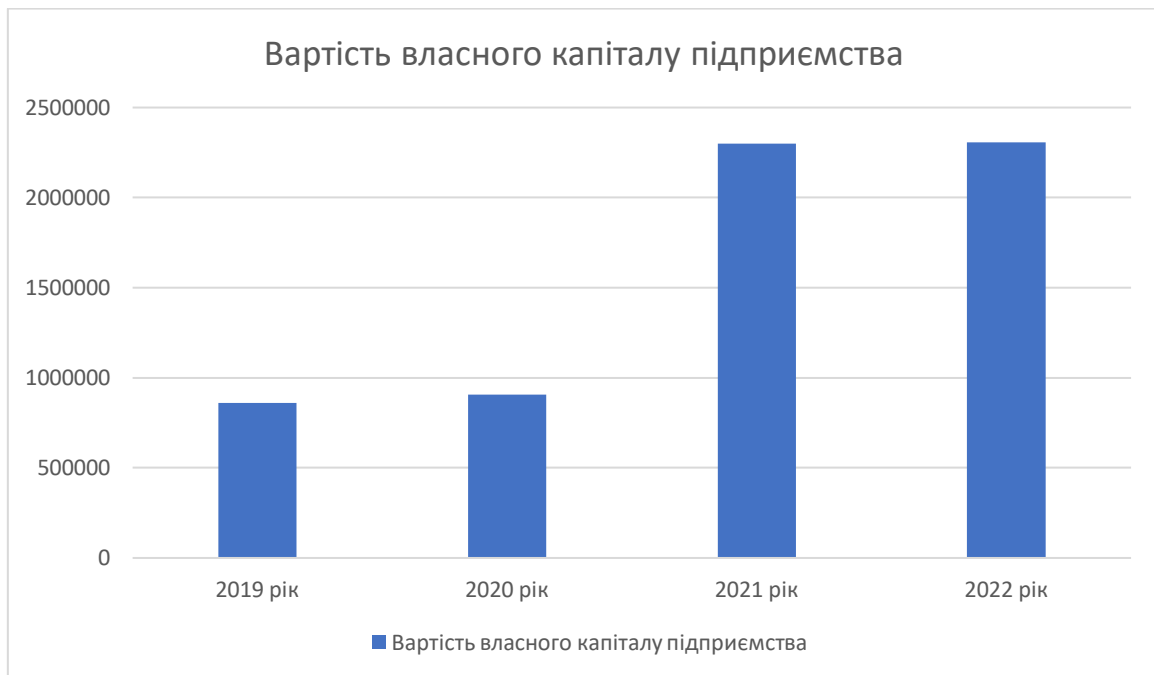

Рис. 2.5 Динаміка зростання вартості власного капіталу підприємства

Аналізуємо другий розділ пасивів балансу підприємства, а саме довгострокові зобов'язання.

У даному розділі бачимо зростання по статті 1515 (Інші довгострокові зобов'язання, +185% від початкового періоду) та зменшення показника в статті 1510 (Довгострокові кредити банків, -90% від початкового періоду). Збільшення грошової вартості статті 1515 вказує на збільшення кількості зобов'язань нашого підприємства перед іншими підприємствами, юридичними особами та ін. Але, необхідно розуміти, що дана динаміка

вказує на збільшення діяльності нашої фірми. В сучасних ринкових відносинах, дуже важко уявити підприємство без кредитних зобов'язань, особливо в будівельній сфері.

Взагалом, за чотири роки, динаміка показників другого розділу пасивів балансу виглядає наступним чином:

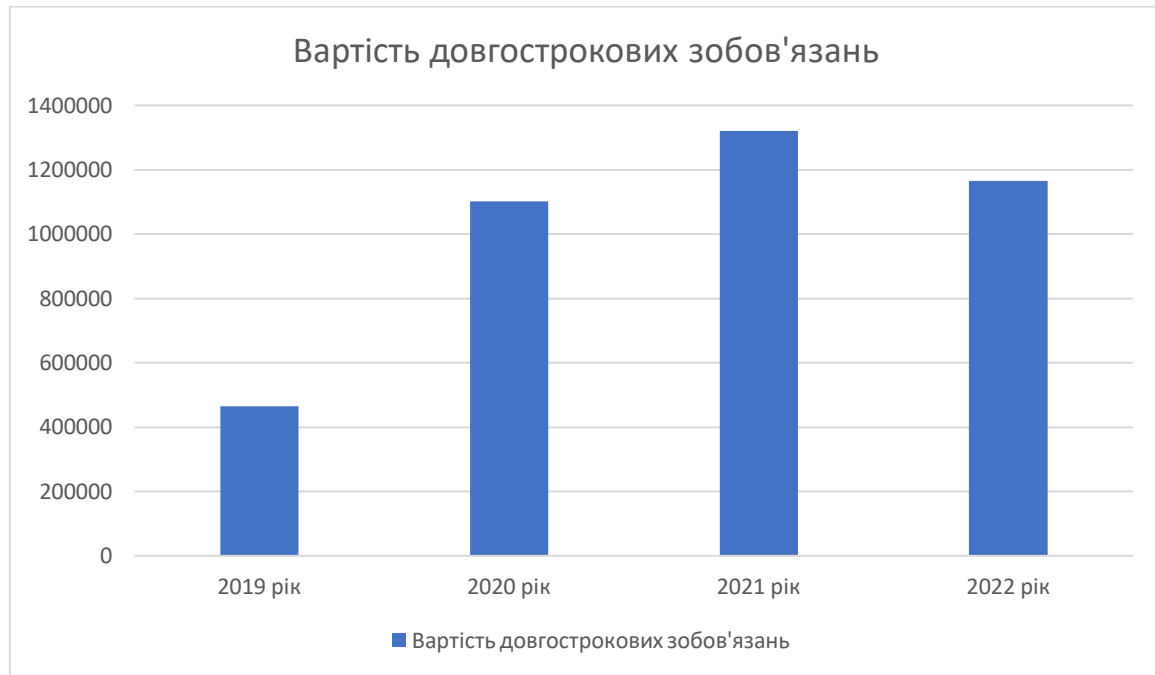

Рис 2.6 Динаміка зміни вартості довгострокових зобов'язань підприємства

Подальший аналіз сконцентрується на третьому розділі пасивів балансу, а саме на поточних зобов'язаннях. По даній категорії, можемо бачити вагоме зростання вартості статей 1610 (Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, +327% від початкового періоду), 1615 (Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, +130% від початкового періоду), 1630 (Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці), 1690 (Інші поточні зобов'язання, +191%).

Ріст по даним статтям вказує як на збільшення масштабів діяльності підприємства, так і на зменшення самостійності підприємства, у зв'язку із нарощуванням залежності підприємства від кредиторів. Стаття 1610 має особливий вплив на становище, вона вказує на необхідність термінової (сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу) мобілізації коштів підприємства, для сплати даних зобов'язань або ж подовження терміну даної заборгованості. Статті 1615 і 1690 мають схожий вплив, вони вказують на необхідність сплати підприємством коштів по різним видам заборгованостей, пов'язаних з його діяльністю.

Зростання вартості по статтям 1630 і 1635 має подвійний вплив. Хоча дані статті і демонструють зростання зобов'язань підприємства, але необхідно сказати, що дані показники також вказують на зростання потужностей підприємства. Чим більше працівників наймає підприємство, тим більше коштів необхідно сплачувати на заробітню плату та аванси.

Також, необхідно сказати про позитивне становище статей 1600 (Короткострокові кредити банків) і 1625 (розрахунками зі страхування). Хоча підприємство в минулих періодах мало заборгованості по даним статтям, на момент складання фінансової звітності, воно їх позбулося.

Комбінована динаміка заборгованостей підприємства по третьому розділу пасивів балансу має наступний вигляд:

Рис 2.7 Динаміка зміни вартостей поточних зобов'язань підприємства

По четвертому розділу коштів не зазначено

Взагалом, вартісна динаміка пасивів балансу підприємства за обраний період має наступний вигляд:

Рис 2.8 Динаміка росту вартостей пасивів балансу

Додатково вкажемо, що вартісні оцінки Активу і Пасиву балансу підприємства виглядають однаково і підпадають під правило – Загальні суми активів і пасивів підприємства мають бути рівні.

Також, необхідно провести первинний аналіз звіту про фінансові результати підприємства, для визначення проблем, або ж переваг економічної безпеки даного підприємства.

Звіт про фінансові результати
(Звіт про сукупний дохід)
 За 2019-2022 роки
 Форма №2

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	2019	2020	2021	2022	Зміна
1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	980275	2102259	2 421 163	1 948 348	+98%
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0	0	0	-
Премії підписані, валова сума	2011	0	0	0	0	-
Премії, передані у перестраховування	2012	0	0	(0)	(0)	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0	0	0	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0	0	0	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(874385)	1925396	(2 234 079)	(1 787 820)	+104 %
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	0	(0)	(0)	-
Валовий: прибуток	2090	105890	176863	187 084	160 528	+51%
збиток	2095	(0)	0	(0)	(0)	-
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0	0	0	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0	0	0	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0	0	0	-

Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0	0	0	-
Інші операційні доходи	2120	107215	155970	257 232	201 826	+88%
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0	0	0	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0	0	0	-
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	0	0	0	0	-
Адміністративні витрати	2130	(38940)	(80652)	(85 229)	(95 914)	+146 %
Витрати на збут	2150	(12132)	(16804)	(19 869)	(24 852)	+104 %
Інші операційні витрати	2180	(117993)	(159268)	(272 893)	(213 609)	+81%
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)	0	0	-
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)	0	0	-
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	44040	76109	66 325	27 979	-36%
збиток	2195	(0)	0	(0)	(0)	-
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0	0	0	-
Інші фінансові доходи	2220	0	0	0	0	-
Інші доходи	2240	51334	323151	1 281 030	347 247	+576 %
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0	0	0	-
Фінансові витрати	2250	(10955)	(16439)	(24 588)	(16 401)	+49%
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	0	(0)	(0)	-
Інші витрати	2270	(50932)	(323253)	(1 277 121)	(347 556)	+582 %
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0	0	0	-

Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	33497	59568	45646	11269	-66%
збиток	2295	(0)	0	(0)	(0)	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	8304	12852	12239	5545	-33%
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0	0	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	25193	46716	33 407	5 724	-77%
збиток	2355	(0)	0	(0)	(0)	-

З наведених вище даних, бачимо посередні результати діяльності підприємства. З одного боку, необхідно виділити позитивну динаміку зростання вартостей статей 2000 (Чистий дохід від реалізації продукції... +98% від початкового періоду), 2050 (Собівартість реалізованої продукції... +104% від початкового періоду, додатково: додатня вартість даної статті балансу вказується в дужках, на відміну від інших статей), 2090 (Валовий прибуток, +51% від початкового періоду), 2120 (Інші операційні доходи, +88% від початкового періоду) і статті 2240 (Інші доходи, +576% від початкового періоду).

Загальні рости по даним статтям вказують на розширення діяльності нашого підприємства та його розвиток в економічній сфері.

Нажаль, турбуючу динаміку показують дві вкрай важливі статті, а саме 2290 (Прибуток до оподаткування, -66% від початкового періоду) і 2350 (Чистий прибуток, -77% від початкового періоду).

Взагалом, динаміка чистого прибутку підприємства за 4 роки виглядає у наступному

Рис 2.9 Динаміка отриманого чистого прибутку підприємством у розрізі 4 років

Далі, фокус нашого аналізу зміщується на другий розділ форми №2, на сукупний дохід підприємства

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	2019	2020	2021	2022	Зміна
1	2	3	4	5	6	7
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0	0	0	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0	0	0	-
Накопичені курсові різниці	2410	0	0	0	0	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0	0	0	-
Інший сукупний дохід	2445	0	0	0	0	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0	0	0	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0	(0)	(0)	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0	0	0	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	25193	46716	33 407	5 724	-77%

Оскільки підприємство не мало додаткового сукупного доходу після оподаткування (стаття 2460 другого розділу), то по даному розділу висновки будуть ідентичними до вказаних у минулому, негативна динаміка змін у доході підприємства.

III. Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	2019	2020	2021	2022	Зміна
1	2	3	4	5	6	7
Матеріальні затрати	2500	806 976	1 169 265	1 206 547	1 267 158	+57%
Витрати на оплату праці	2505	202 317	295 925	375 966	426 918	+111 %
Відрахування на соціальні заходи	2510	44 067	64 674	81 797	93 862	+112 %
Амортизація	2515	25 720	35 559	47 842	65 821	+155 %
Інші операційні витрати	2520	559 117	821 069	1 138 577	1 216 219	+117 %
Разом	2550	1 638 197	2 386 492	2 850 729	3 069 978	+87%

Третій розділ – елементи операційних витрат дає нам зростання у затратах по усім статтям. Аналітичний висновок тут можливо навести лише один – зростання потужностей підприємства, яке напряду впливає на кількість грошей, що буде витрачати фірма.

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	2019	2020	2021	2022	Зміна
--------------	-----------	------	------	------	------	-------

1	2	3	4	5	6	7
Середньорічна кількість простих акцій	2600	21752000	21 752 000	22 187 040	22 187 040	+2%
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	21752000	21 752 000	22 187 040	221 874	-97%
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	1.15819	2,147660	1,505700	0,257990	-77%
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	1.15819	2,147660	1,505700	0,257990	-77%
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0	0,00	0,00	-

Даний розділ звітності про фінансові результати показує вкрай негативну динаміку показників. У нас є падіння по статтям 2605 (Скоригована середньорічна кількість простих акцій, -97% до початкового періоду. Додтаково: Можливо у фінансовій звітності було допущено помилку), 2610 (Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію, -77% до початкового періоду), 2615 (Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію, -77% до початкового періоду). Хоча дані статті раніше і демонстрували зростання, але станом на 2022 рік, результати характерні до кризового становища.

На жаль, динаміка чистого прибутку на одну акцію підприємства виглядає так:

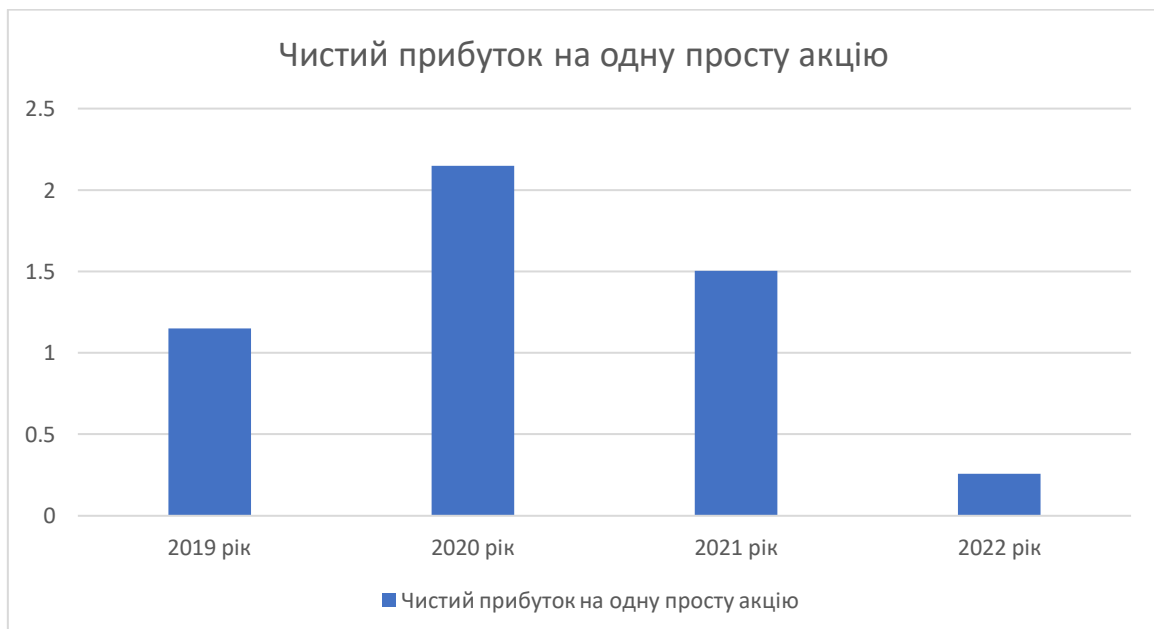

Рис 2.10 Динаміка отриманого чистого прибутку на одну акцію, по рокам.

2.3 Розрахування показників економічної безпеки підприємства. Визначення рівню економічної безпеки підприємства.

Показники фінансової безпеки

Даний аналіз буде базуватися на розрахунку вказаних у першому розділі показників, та їх динаміки за чотири роки існування підприємства.

Для початку, ознайомимося з показником Рентабельності валового прибутку підприємства.

Економічна суть даного показника полягає у наступному: Коефіцієнт рентабельності валового прибутку (*Gross profit margin*) показує частку валового прибутку в обсязі продаж підприємства. Для розрахунку використовуються підсумкові значення даних звіту про фінансові результати за період. Валова рентабельність, визначається як відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів (25)

Формула для розрахування даного показнику наступна:

$$P(\text{в. п.}) = \frac{\text{В. п.}}{\text{С. в.}}$$

Де, P(в.п.) - Рентабельність валового прибутку. В.п. - Валовий прибуток підприємства. С.в - Сумарна (чиста) виручка підприємства. У нашому випадку, дані змінні відповідають статтям 2090 (Валовий прибуток) і 2000 (Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, робіт, послуг)

Коефіцієнт рентабельності валового прибутку	2019	2020	2021	2022
	0,108	0,084	0,077	0,082
Коефіцієнт рентабельності валового прибутку (%)	10,8%	8,4%	7,7%	8,2%

Даний показник є додатковим, що каже про прибутковість компанії, також, бачимо плинність даного коефіцієнту - що вказує на стабільність діяльності підприємства. Нормативних показників для оцінки даної категорії (крім від'ємних значень) не зазначено, але, для даного підприємства, значення даного показника є задовільними

Подальшим показником для проведення аналізу економічної безпеки підприємства буде Коефіцієнт рентабельності операційного прибутку.

Економічна сутність даного показника полягає у наступному: Коефіцієнт рентабельності операційного прибутку (*Operating profit margin*) показує частку операційного прибутку в обсязі продажів. Для розрахунку використовуються підсумкові значення даних звіту про фінансові результати за період розрахунку. Рентабельність за операційним доходом визначається як відношення суми операційного прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації.

Показує, скільки гривень (копійок) операційного прибутку припадає на 1 грн. чистого доходу (виручки). Може визначатися й у процентах. Чим вище цей показник, тим краще.

Формула для розрахунку даного показника є наступною:

$$P(o.d) = \frac{\Pi(o.d)}{O.v.}$$

В розрахунку даного показника нам допоможуть статті 2190 (Фінансовий прибуток від операційної діяльності) і 2000 (Сумарна (чиста) виручка підприємства)

Коефіцієнт рентабельності операційного прибутку	2019	2020	2021	2022
	0,044	0,036	0,027	0,014
Коефіцієнт рентабельності операційного прибутку (%)	4,4%	3,6%	2,7%	1,4%

По динаміці даного показника бачимо негативну тенденцію. Хоча його значення є невід'ємними, що вказує про прибутковість діяльності підприємства, необхідно сказати, що подальша байдужість керівництва до даної проблеми становитиме вагомому загрозу економічній безпеці підприємства.

Подальшим показником для аналізу економічної безпеки слугуватиме Рентабельність чистого прибутку.

Її економічна сутність полягає у наступному: Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком (англомовний аналог - *Net Profit Margin*) - показник прибутковості, який вказує на обсяг чистого прибутку (виручки компанії, за вирахуванням операційних витрат, відсотків, податків і іншого), який генерує кожна гривня продажів. (26)

Рентабельність за чистим прибутком Р(ч.п.).Визначається як відношення суми чистого прибутку (Ч.п.) до чистого доходу (виручки) від реалізації (Ч.д.) і розраховується за формулою

$$P(\text{ч. п.}) = \frac{\text{Ч. п.}}{\text{Ч. д.}}$$

Для розрахунку даного коефіцієнта, скористаємося статтями 2350 (Чистий фінансовий прибуток) і 2000 (Сумарна (чиста) виручка підприємства)

	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт рентабельності чистого прибутку	0,025	0,022	0,013	0,003
Коефіцієнт рентабельності чистого прибутку (%)	2,5%	2,2%	1,3%	0,3%

По даному показнику, також помітна значна негативна динаміка на протязі чотирьох років. Керівним особам підприємства необхідно терміново звернути увагу на внутрішнє становище свої виробничих потужностей. Хоча негативна динаміка цього коефіцієнта і спричинена кризовим становищем в країні, настільки мала прибутковість становить вагому загрозу економічній безпеці підприємства.

Наступною економічною категорією для аналізу буде Рентабельність продукції

Економічна сутність рентабельності продукції полягає у наступному: Рентабельність продукції — економічна категорія, що характеризує ефективність реалізації продукції. Визначається як відношення чистого прибутку (Ч.п.) від реалізації до собівартості продукції (С.п.).

Формула для визначення даного показника наступна:

$$P(\text{п}) = \frac{\text{Ч. п.}}{\text{С. п.}}$$

Для визначення даного коефіцієнта, нам необхідно скористатися статтями 2000 (Чистий дохід від реалізації продукції) і 2050 (Собівартість реалізованої продукції).

	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт рентабельності продукції	1,12	1,09	1,08	1,089
Коефіцієнт рентабельності продукції (%)	112%	109%	108%	108,9%

По даній економічній категорії спостерігається стабільна плинність даного коефіцієнта протягом чотирьох років. Вони є більшими за значення 1, що вказує на прибутковість діяльності підприємства. Але, досить незначні

відриви даного коефіцієнта від беззбиткових значень вказують лише на задовільність даних категорій

Наступним, вкрай важливим критерієм економічної безпеки є Коефіцієнт автономії (Коефіцієнт фінансової незалежності) підприємства.

Економічна сутність даного показника виражена у наступному: Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) — коефіцієнт, котрий показує, яку частину у загальних вкладеннях у підприємство складає власний капітал. Він характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Оптимальне нормативне значення становить більше 0,5.

Показник фінансової автономії - один з найбільш важливих коефіцієнтів фінансової стійкості. Він дорівнює співвідношенню власного капіталу компанії до всіх фінансових ресурсів. Значення показника говорить про те, яку частину своїх активів компанія здатна профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів. Наприклад, якщо коефіцієнт дорівнює 0,48, то це означає, що компанія здатна профінансувати 48% активів за рахунок власного капіталу. [\(27\)](#)

Формула для вираховування даного коефіцієнта є наступною:

$$K.a. = \frac{B.k.}{B.б.}$$

Де, К.а - Коефіцієнт автономії, В.к - Власний капітал підприємства, В.б - підсумок валюти балансу.

Для визначення даної економічної категорії, скористаємося статтями 1495 (Усього за першим розділом пасивів) і 1900 (Сума валюти балансу)

	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт автономії	0,297	0,236	0,42	0,366
Коефіцієнт автономії (%)	29,7%	23,6%	42%	36,6%

По даному показнику бачимо загально-задовільну динаміку. За нормативним показником в 0.5, можна сказати, що в випадку кризових ситуацій, котрі створюють необхідність негайної мобілізації власних фінансових коштів, підприємство не зможе профінансувати активи, за рахунок власного капіталу.

Але, потрібно сказати про специфіку галузі. Будівельні підприємства завжди потребують істотних капіталовкладень із зовні, та для будівельної галузі прийнятними значеннями коефіцієнту автономії можуть бути результати, нижчі за 0,5.

Наприклад, вчені економісти із Київського Національного Університету Будівництва і Архітектури Т.Ю. Цифра та Т.О. Помазуновська в своєму дослідженні значень показників фінансового стану підприємств будівельної галузі, прийшли до наступного висновку: У 2019 році, середнє значення коефіцієнту автономії для підприємств будівельної галузі становило -0.054. А його зворотня категорія - коефіцієнт фінансової залежності, мав значення 1.0054. (28, ст 177)

Наступною, важливою категорією для аналізу буде Коефіцієнт фінансової стійкості.

Його економічна сутність полягає у наступному:

Показник фінансової стабільності (англомовний аналог - *Equity to Debt Ratio*) - індикатор фінансової стійкості, який говорить про здатність компанії відповідати за своїми зобов'язаннями в середньо- і довгостроковій перспективі. Значення показника вказує на те, скільки гривень власного капіталу припадає на кожен гривню зобов'язань компанії. Високє значення говорить про низький рівень фінансових ризиків. (29) Коефіцієнт фінансової стійкості розраховується як співвідношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до суми пасивів.

Формула для розрахунку даного коефіцієнту є наступною:

$$K(\text{ф.с.}) = \frac{\text{В.к.}}{(\text{К.з} + \text{Д.з})}$$

Де, K(ф.с.) - Коефіцієнт фінансової стійкості, В.к - Власний капітал підприємства, К.з - короткострокові зобов'язання підприємства, Д.з - довгострокові зобов'язання підприємства.

Для знаходження значень коефіцієнта скористаємося статтями 1495 (Всього за першим розділом пасивів балансу), 1595 (Всього за другим розділом пасивів балансу), 1695 (Всього за третім розділом пасивів балансу).

	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,42	0,31	0,725	0,58
Коефіцієнт фінансової стійкості (%)	42%	31%	72,5%	58%

По даному показникові можемо спостерігати загальну динаміку до зростання. Але, необхідно сказати, що значення даного показника у розрізі за всі роки спостереження є нижче 1, що вказує на високий рівень

фінансових

ризиків.

Наступною категорією для аналізу становища економічної безпеки підприємства є коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) підприємства.

Його економічна сутність полягає у наступному: Показник поточної ліквідності (англомовний аналог *Current Ratio*) - показує співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань. Оборотні активи - це середньо- і високоліквідна частина активів підприємства. Особливість оборотних активів порівняно з необоротними полягає в тому, що вони можуть бути перетворені в грошові кошти протягом одного року (якщо період одного виробничого циклу вищий одного року, то протягом одного виробничого циклу). Показник поточної ліквідності - це індикатор здатності компанії відповісти за поточними зобов'язаннями за допомогою оборотних активів. Показник демонструє, скільки в компанії є гривень оборотних коштів на кожну гривню поточних зобов'язань. Нормативним є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. Показник нижче нормативного свідчить про проблемний стан платоспроможності, адже оборотних активів недостатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до зниження довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів. Крім цього, проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових втрат.

Формула для визначення даного показника є наступною:

$$K(\text{п. л.}) = \frac{O.a}{П.з}$$

Де, К(п.л) - Коефіцієнт поточної ліквідності, O.a - Оборотні активи підприємства, П.з. - поточні зобов'язання підприємства.

Для визначення даного коефіцієнту скористаємося статтями 1195 (Всього за розділом оборотних активів балансу) і 1695 (Всього за розділом поточних зобов'язань підприємства)

Коефіцієнт поточної ліквідності	2019	2020	2021	2022
	1,73	1,99	2,82	2,11

В результаті, даний коефіцієнт дає нам чудові показники. Це вказує нам на факт спроможності підприємства повністю задовольнити свої поточні забезпечення за рахунок своїх оборотних активів.

Останньою фінансовою категорією для аналізу буде Коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Його економічна сутність полягає у наступному: Коефіцієнт абсолютної ліквідності (англомовний аналог Cash Ratio) - співвідношення найбільш ліквідної частини активів і поточних (короткострокових) зобов'язань. До найбільш ліквідної частини активів належать грошові кошти та їх еквіваленти. Показник демонструє частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно. Він відноситься до групи показників ліквідності.

Нормативним вважається значення від 0,1 до 0,2. Більш низький показник вказує на те, що компанія не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Значення вище нормативного також може вказувати на проблеми в компанії і свідчити про неефективну стратегію управління фінансовими ресурсами. Грошові кошти, на відміну від інших активів, не беруть участі у виробничо-збутовому процесі, вони не генерують дохід компанії. Тому занадто високий показник абсолютної ліквідності говорить про те, що значна частина капіталу відволікається на формування непродуктивних активів.

Формула для розрахунку даного показника є наступною:

$$K(\text{абс. л}) = \frac{(K + I)}{П.з.}$$

Де, К (абс. Л.) - коефіцієнт абсолютної ліквідності. К - кошти та їх еквіваленти. І - Інвестиції підприємства.

Для знаходження даного показника скористаємося статтями 1165 (Гроші та їх еквіваленти), 1160 (Поточні інвестиції), 1695 (Усього поточних забезпечень)

	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,17	0,04	0,017
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (%)	5%	17%	4%	1,7%

На базі наведеної інформації бачимо незадовільне становище показника. Тільки у 2020 році можна підмітити загальний задовільний результат у 0.17.

Це вказує на те, що підприємство не тільки перевитрачає свої кошти а й на те, що воно не зможе виплатити свої тимчасові зобов'язання у випадку негайної потреби

Загальна динаміка по всім показникам фінансового аналізу виглядає як наведено:

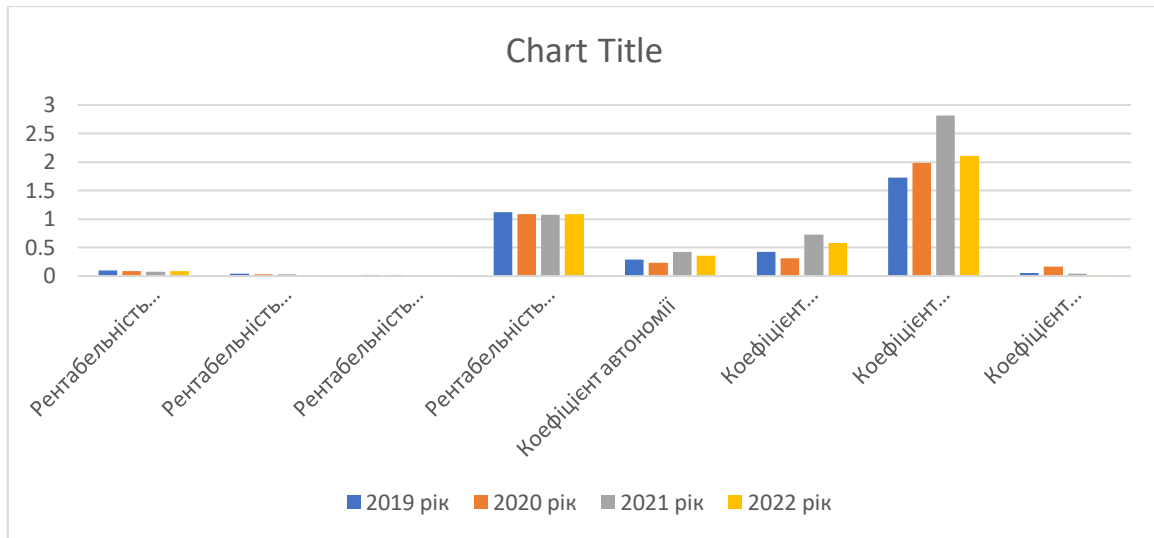

Рис 2.11 Динаміка коефіцієнтів фінансової безпеки підприємства

Показники Кадрово-Інтелектуальної безпеки

Підприємство не надає інформацію про звільнений працівників, або ж розряди робіт, котрі ці працівники виконують. Але, необхідно зазначити наступне:

Річна кількість працівників підприємства	2019	2020	2021	2022
	1671	2028	2280	2277

Це вказує про розширення діяльності підприємства та збільшення кадрового забезпечення

Показники техніко-технологічної сфери

Для виведення оцінки даній категорії, ми виділили групи показників. Першим із котрих для розрахунку буде слугувати фондвіддача основних засобів

Економічна сутність даного показника є в наступному: Даний показник характеризує обсяг виробленої продукції в розрахунку на грошову одиницю вартості основних та/або виробничих засобів підприємства.

Для його розрахування скористаємося статтями 1010 (на кінець та на початок періоду) та 2000 (Чистий дохід від реалізації товарів послуг...), та наступною формулою

$$\Phi(о.з) = \frac{Ч.д}{ОЗ(ср)}$$

Де, Ф(о.з) = фондovіддача основних засобів, Ч.д. = чистий дохід (виторг) підприємства, ОЗ(ср) = Середньорічна вартість основних засобів.

Фондовіддача основних засобів	2019	2020	2021	2022
	7,16	12,62	11,89	7,17

По даній категорії бачимо високі результати показника і позитивну динаміку взагалом. Лише станом на 2022 рік, за рахунок кризової ситуації, можемо побачити спадання значення даного коефіцієнта до стану 2019 року.

Наступною категорією для розрахування слугуватиме показник фондоозброєності праці.

Його економічна сутність полягає у наступному: Фондоозброєність це економічний термін характеризує оснащеність працівників підприємства основними засобами, а точніше обладнанням задіяному в процесі виробництва.

Для його розрахування скористуємося вже наведеними результатами, а саме середніми значеннями по статті 1010 за річні періоди, чисельністю робітників та наступною формулою

$$\Phi_{\text{оз}} = \frac{\text{ОЗ(ср)}}{\text{Ч(пр)}}$$

Де, Фоз - фондоозброєність праці, ОЗ(ср) - середньорічна вартість основних засобів, Ч(пр) - число працівників підприємства.

Фондоозброєність праці	2019	2020	2021	2022
	81,84	82,10	89,28	119,26

За даним показником також бачимо дуже позитивну динаміку і високі значення, що вказує на вимоку захищеність підприємства у даній сфері.

Останнім аналітичним показником для розрахунку у даній категорії буде Коефіцієнт зношення основних засобів.

Його економічна сутність наступна: Даний коефіцієнт показує вартісну оцінку зносу основних засобів, до їх вартості на початок звітнього періоду. За нормативом, даний показник повинен бути менше 50% (0,5).

Для його розрахунку скористаємося статтями 1010 і 1012 відповідних звітних періодів, та наступною формулою:

$$K(\text{зн}) = \frac{B(\text{зн})}{\text{ОЗ(пр)}}$$

Де, К(зн) - коефіцієнт зносу, В(зн) - вартість зношеності основних засобів за період, ОЗ(пр) - вартість основних засобів на початок періоду.

Коефіцієнт зносу	2019	2020	2021	2022
	0,55	0,64	0,65	0,49
Коефіцієнт зносу (%)	55%	64%	65%	49%

По даному показнику бачимо взагалом негативне становище. До прийнятних значень, він повернувся лише в 2022 році. Ці дані кажуть нам про необхідність, але не термінову, для підприємства у оновленні своїх основних засобів, оскільки вікова структура устаткування визначається до 7 років.

Показники ринкової складової економічної безпеки

Наступною категорією для визначення поняття економічної безпеки будуть показники ринкової сфери.

У даній роботі, мною було вибрано один показник даної сфери - Коефіцієнт ринкової віддачі активів.

Для його визначення скористаємося статтями 1300 (Усього по активам підприємства) і 2350 (Чистий прибуток підприємства). Розрахунок даного коефіцієнта визначається за наступною формулою:

$$Kp.v = \frac{П(ч)}{A}$$

Де, Кр.в = Коефіцієнт ринкової віддачі активів, Пч - чистий прибуток підприємства, А - активи підприємства.

Коефіцієнт ринкової віддачі активів	2019	2020	2021	2022
	0,008	0,012	0,006	0,0009

Взагалом, по даному показнику бачимо посередню динаміку. Головний спад він показав у 2022 році, що очікувано від кризових ситуацій

Показники політико-правової сфери

Важливою категорією в економічній безпеці підприємства також є його політико-правова сфера.

Нажаль, підприємство не надає інформації о власних судових справах, що не дає можливості розрахувати показник якості юридичних послуг. Але, у нас є можливість обрахувати ще один важливий для поняття економічної безпеки показник, а саме - коефіцієнт платіжної дисципліни. Даний

показник показує наскільки підприємство дотримується строків погашення заборгованості перед обов'язковими контрагентами.

Для його визначення скористаємося інформацією про штрафні санкції, котра надається в звітності підприємства, та статтю 2190 (Операційний прибуток). Розрахування даного коефіцієнта відбувається за наступною формулою

$$K(\text{пл.д}) = \frac{(\text{П(оп)} - \text{ШС})}{\text{П(оп)}}$$

Де, K(пл.д) - коефіцієнт платіжної дисципліни, ШС - штрафні санкції, П(оп) - операційний прибуток підприємства у звітньому періоді.

Коефіцієнт платіжної дисципліни	2019	2020	2021	2022
	1	0,994	0,981	1

Даний показник дає нам високі значення, що вказує на дотримання підприємством власних зобов'язань і високий рівень економічної безпеки підприємства у даній сфері.

Показники інвестиційної безпеки

Останнім показником для визначення економічної безпеки підприємства є Рентабельність інвестиційної діяльності.

Його економічна суть полягає у наступному: Рентабельність інвестиційної діяльності - це фінансовий коефіцієнт, який ілюструє рівень прибутковості або збитковості бізнесу, враховуючи суму зроблених в цей бізнес інвестицій. Він зазвичай виражається у відсотках, рідше — у вигляді дробу. Для його визначення скористаємося статтями 2350 (чистий прибуток), 1300 (Усього по активам балансу), 1595 (Усього за другим розділом пасивів балансу), 1695 (Усього за третім розділом пасивів балансу).

Розрахунок даного коефіцієнту відбувається за наступною формулою:

$$P(\text{i.д.}) = \frac{\text{Ч.п}}{\text{А} - \text{Кр.з}} \cdot 100\%$$

Де, P(i.д) - Рентабельність інвестиційної діяльності, А - активи підприємства, Кр.з - Кредиторська заборгованість підприємства.

Рентабельність інвестиційної діяльності (%)	2019	2020	2021	2022
	2,9%	5,1%	1,4%	0,24%

Взагалом, по даному показнику бачимо негативну динаміку. Дуже низькі його значення в 2022 році спричинені кризовим становищем в країні.

Для підбиття підсумків, зведемо всі економічні показники до однієї Рисиці, та визначимо їх вплив на економічну безпеку підприємства (виділено червоним у разі загрози)

Показники економічної безпеки підприємства	2019	2020	2021	2022	Нормативне значення
Група фінансових показників економічної безпеки					
1. Рентабельність валового прибутку	0,1	0,084	0,077	0,082	До зростання
2. Рентабельність операційного прибутку	0,044	0,036	0,027	0,014	До зростання
3. Рентабельність чистого прибутку	0,025	0,022	0,013	0,003	До зростання
4. Рентабельність продукції	1,12	1,09	1,08	1,089	Більше за 1
5. Коефіцієнт автономії	0,29	0,23	0,42	0,36	Не менше за 0,5
6. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,42	0,31	0,725	0,58	Більше за 1
7. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,73	1,99	2,82	2,11	Від 1 до 3
8. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,17	0,04	0,017	Від 0.1 до 0.2
Група показників кадрово-інтелектуальної безпеки					
9. Коефіцієнт плинності персоналу	-	-	-	-	-
10. Відповідність кваліфікації працівників ступеню складності виконуваних ними робіт	-	-	-	-	-
Група показників Техніко-Технологічної сфери					
11. Фондовіддача основних засобів	7,16	12,62	11,89	7,17	До зростання
12. Фондоозброєність праці	81,84	82,10	89,28	119,26	До зростання
13. Коефіцієнт зносу	55%	64%	65%	49%	Не вище 50%
Група показників ринкової сфери					
14. Коефіцієнт ринкової віддачі активів	0,008	0,012	0,006	0,0009	До зростання
Група показників політико-правової сфери					
15. Коефіцієнт платіжної дисципліни	1	0,994	0,981	1	1
Група показників інвестиційної безпеки					
16. Рентабельність інвестиційної діяльності.	2,9%	5,1%	1,4%	0,24%	До зростання

2.4 Вплив тіньової економіки на показники економічної безпеки підприємства

Спочатку, зведемо до таблиці всі показники економічної безпеки підприємства, на котрі має прямий чи опосередкований вплив тіньова економіка.

Економічний показник	Група економічних показників	Вид впливу тіньової економіки на показник
1) Коефіцієнт автономії	Фінансова група	Опосередкований
2) Коефіцієнт поточної ліквідності	Фінансова група	Опосередкований
3) Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Фінансова група	Опосередкований

4) Коефіцієнт плинності персоналу	Кадро-інтелектуальна група	Опосередкований
5) Відповідність кваліфікації працівників ступеню складності виконуваних ними робіт	Кадро-інтелектуальна група	Опосередкований
6) Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Ринкова група	Прямий
7) Рентабельність інвестиційної діяльності	Інвестиційна група	Прямий

Вплив на фінансову групу показників

Істотність поняття тіньової економіки на дану групу показників уособлюється своїм непрямим впливом. Сутність пояснюється “створюванням” рівня подальшої тінізації економіки.

Підприємство, котре бажає залучити до своєї діяльності “легкі” моментальні кошти від тіньового сектору лише ставить під подальшу загрозу свою майбутню господарську діяльність.

Для початку, розбираючи фінансову автономію підприємства, необхідно сказати, що з залученням нелегальних коштів, керівництво йде на серйозні ризики для своїх фінансових можливостей. Отримані результати по даному показникові і так є нижчими за прийнятні значення, так в додаток, підприємство буде подальше зменшувати свою фінансову незалежність, що під час кризових становищ (наприклад війни) буде нести фатальні наслідки.

Додатково, страждають від даних маніпуляцій і показники ліквідності активів. Вони показують можливість підприємства у оплаті своїх теперішніх зобов’язаностей у короткостроковій перспективі. При залученні нелегальних коштів, збільшується також частка кредитів, особливістю котрих є термінова необхідність у їх виплаті. При невиконанні термінів своїх “домовленостей” із тіньовим інвестором, підприємство відразу відчує наслідки даних маніпуляцій. Нажаль, одним із них є рейдерство.

Рейдерство (напрямую перекладається від англійського слова Raid - напад), є незаконною діяльністю, спрямованою на встановлення контролю над діяльністю підприємства, його активів, завданню фізичної шкоди його діяльності, спричинення морального тиску, шантажу та інших підривних дій для отримання власної вигоди.

Негативні наслідки від власної нелегальної діяльності можуть обмежуватися як лише необхідністю у виплаті додаткової “зацікавленості” у наданих коштах, так і підривом всієї господарської діяльності. Крім того,

навіть при благополучному розвитку підприємства, факт уникнення оподаткування буде помічено при проведенні державних перевірок. В свою чергу, це створить комплекс судових справ, штрафів, кадрових перестанов, подальше знижуючи економічну безпеку підприємства. Керівні посадові особи мають розуміти, що хоча нелегальні кошти не потребують оподаткування, вони значно "легші" в отриманні та використанні, результатом проведення даних операцій майже завжди є руйнівним для підприємства.

Показники кадрово-інтелектуальної групи

Істотність поняття тіньової економіки на дану групу показників уособлюється своїм непрямим впливом. Цікаво, що в даній категорії підприємство не надає у власних звітах прямої інформації, пов'язаної з власною кадровою політикою. Це може бути пов'язано із власною вигодою, яку можуть отримати підприємці, від проведення даного роду маніпуляцій. Сутність поняття тіньової економіки у даній категорії лежить у проведенні спеціальної політики найму працівників, ухиляючись від сплати податків.

Нелегальний найм працівників, також відомий як нелегальна зайнятість або "тіньовий" ринок праці, відбувається, коли працедавці наймають працівників без дотримання законодавства про працю та міграцію. Це поширена проблема в багатьох країнах, і вона має свої наслідки як для працівників, так і для економіки загалом.

Наслідками є:

- Брак правового захисту: Нелегальні працівники, зазвичай, не мають правового захисту, який надається законодавством про працю. Вони можуть бути позбавлені мінімальної заробітної плати, соціального страхування, медичного страхування та інших соціальних пільг, які доступні легальним працівникам.
- Експлуатація та недостойні умови праці: Нелегальні працівники часто працюють у недостойних умовах, де їх можуть експлуатувати. Вони можуть виконувати важку фізичну працю без належного захисту, працювати надто довгі години або бути позбавленими відпусток та відпочинку.
- Негативний вплив на економіку: Нелегальний найм працівників може мати негативний вплив на економіку країни. Це може призводити до знецінення ринку праці, підривання законної конкуренції та зниження доходів держави, оскільки нелегальні працівники зазвичай ухиляються від сплати податків та соціальних внесків.

- Створення несправедливої конкуренції: Оскільки підприємство не сплачує податків, то отримана заробітня плата працівника буде вищою, що є головним мотиватором при працевлаштуванні.

Багато країн вживають заходів для боротьби з нелегальним наймом працівників, таких як посилення контролю за дотриманням законодавства про працю та міграцію, накладання штрафів на нелегальних роботодавців та сприяння легалізації мігрантів. При цьому важливо забезпечувати права працівників та створювати умови для справедливого та ефективного ринку праці.

Показники ринкової групи

Істотність поняття тіньової економіки показується своїм прямим впливом на дану категорію економічної безпеки.

Дані показники пов'язані із ринковою віддачею активів. Тіньова економіка може мати різний вплив на активи підприємства, залежно від специфічних обставин і контексту. Декотрі загальні шляхи, якими тіньова економіка може впливати на активи підприємства:

- Підробка товарів і піратство інтелектуальної власності: Якщо підприємство виробляє товари або має інтелектуальну власність, що підлягає підробці або піратству, це може призвести до зниження доходів підприємства. Підроблені товари або піратське копіювання продуктів можуть викликати конкуренцію з нелегального сектору, що призводить до втрати ринкової частки та зменшення продажів легальних продуктів.
- Зловживання конкуренції: У нерегульованому або нелегальному секторі економіки підприємства можуть зловживати правилами конкуренції, використовуючи неправомірні практики, що позбавляють легальні підприємства можливості конкурувати. Це може включати незаконні знижки цін, контрабанду товарів, корупцію та інші маніпуляції, що підірвують ринкову чесність та здатність підприємства зберігати або збільшувати свої активи.
- Фінансова нестабільність: Тіньова економіка може сприяти нестабільності фінансової системи та загрозам для підприємства. Наприклад, відсутність контролю та регулювання у тіньовому секторі може підтримувати фінансові піраміди, шахрайські схеми та інші фінансові ризики, які можуть поширюватися на підприємство через фінансові зв'язки або систему.

Вплив тіньової економіки на активи підприємства може бути значним, і підприємства повинні бути свідомими цих ризиків та вживати заходів для запобігання та боротьби з ними. Транспарентність, ефективна система контролю та співпраця з урядовими органами можуть допомогти зменшити вплив тіньової економіки на активи підприємства. Тіньова економіка може мати різний вплив на чистий прибуток підприємства в залежності від конкретної ситуації та контексту. Наприклад:

- Втрати від конкуренції: Якщо в тіньовому секторі діють нелегальні або нерегульовані підприємства, які пропонують ті самі товари або послуги, це може створити конкуренцію для легальних підприємств. Зменшення попиту на їхні товари або послуги та зниження цін можуть призвести до зменшення чистого прибутку.
- Витрати на захист: Легальні підприємства можуть бути змушені збільшувати витрати на заходи безпеки та захисту, щоб захистити свої активи від негативного впливу тіньової економіки. Наприклад, це можуть бути витрати на захист від підробки товарів, захист інтелектуальної власності або впровадження систем контролю та моніторингу.

Показники інвестиційної діяльності

Істотність поняття тіньової економіки на дану групу показників уособлюється своїм прямим впливом. Тіньова економіка може мати деякий вплив на інвестиційну діяльність, як для самого тіньового сектора, так і для легальних підприємств. Можна навести аспекти впливу тіньової економіки на інвестиції:

- Недостатня привабливість легальних інвестицій: В умовах тіньової економіки легальні інвестори можуть зіштовхуватись з непевністю та ризиком. Вони можуть боятися недостатньої захищеності своїх прав, непрозорих умов бізнесу, високого рівня корупції та інших негативних явищ. Це може знизити інтерес до здійснення легальних інвестицій та обмежити потік капіталу в економіку.
- Зниження публічної інфраструктури: Тіньова економіка може спричиняти недостатню розвиненість публічної інфраструктури, такої як дороги, транспортна система, комунікації тощо. Це може ускладнювати легальній бізнес-середовищу та знижувати привабливість для інвесторів.
- Ризики втрати інвестицій: Інвестори, які вкладають гроші в тіньову економіку, часто стикаються з великим ризиком втрати своїх інвестицій. Такі ризики можуть бути пов'язані зі злочинністю,

непрозорими умовами бізнесу та відсутністю законної захисту прав власності. Це може стримувати інвесторів від здійснення легальних інвестицій.

Отже, із вищенаведеного можна сказати, що потрібно розробити структуровану методику зниження рівня тінізації економіки, та впливу даного явища на господарську діяльність.

Дане підприємство, є одним із потенційно схильних до застосування нелегальних схем і маніпуляцій, через його скрутне становище на початок бойових дій, підтвердженням тому буде незадовільний стан його економічної безпеки.

Висновки по другому розділу

По другому розділу, взагалом можливо вказати про проведений економічний аналіз за господарською діяльністю підприємства.

За даними, наведеними у власних фінансових звітностях, протягом 3 років його діяльності, підприємство бачило вагомий розвиток, розширення власної діяльності, зміцнення ринкової ролі підприємства та зростання власних прибутків.

У 2022 році, підприємство разом із країною погрузло у кризовій економічній ситуації, спричиненій агресивними діями держави агресора проти нашого суверенітету. Найтяжкі “удари” підприємство побачило у секторах пов’язаних з ринковою діяльністю підприємства.

По значній кількості показників економічної безпеки підприємства бачимо незадовільні значення, що каже про недостатній рівень економічної безпеки підприємства. Дана ситуація також погіршується враховуючи можливі впливи тіньового сектору на діяльність нашого підприємства.

Взагалом, оскільки тінізацію економіки неможливо описувати лише з позиції підприємства, необхідно створити комплекс заходів від сторони держави, котрий зменшить вплив тіньової економіки на майбутній розвиток держави, та покращить становище економічної безпеки підприємств будівельної галузі.

Розроблення методичних вказівок для протидії впливу тіньової економіки настановище економічної безпеки підприємства.

3.1 Методика боротьби з тіньовою економікою на державному рівні

Потрібно розуміти взаємозв'язок поняття тіньової економіки та її існування на різних рівнях державної діяльності. Неможливе існування поняття тінізації економіки лише в одній економічній галузі, оскільки дане поняття більше являє собою тіснозв'язані процеси та константи, котрі впливають на всю економіку взагалом. Тому, потрібно дивитися на боротьбу з тінізацією економіки, як на загальнодержавний комплекс заходів.

В основі формування та реалізації ДППТЕ (Державна політика протидії тінізації економіки) лежить взаємоузгодження основних напрямів та етапів реалізації державного регулювання з питань детінізації та мотиваційних імпульсів до підвищення активізацій дій на практиці.

Мотиваційним важелем виступає, на нашу думку, система міжнародних індексів, що являє собою сукупність рейтингів оцінки країни за певними напрямками розвитку (економічним, соціальним, екологічним та ін.), при цьому виділено рейтинги, чутливі до ключових пріоритетів розвитку, які формують вектори їх значень у динаміці та перспективі в контексті реалізації послідовної та ефективної ДППТЕ.

Блок алгоритму дій представлений етапами та напрямками формування й упровадження державними органами управління заходів щодо детінізації економічних процесів. Етапи ДППТЕ потребують більш ґрунтовного аналізу.

I етап. Аналіз та прогнозування поточних показників тінізації економіки та пов'язаних із ними індикаторів соціально-еколого-економічного розвитку країни.

До складу показників тіньового сектору економіки включаються: рівень тінізації, обсяги незаконного введення капіталу в країну та обсяги незаконного виведення капіталу за кордон, обсяги сірого імпорту та контрабанди, обсяги махінацій із відшкодування, кількість оформлених штатних працівників як індивідуальних підприємців, обсяги виведення прибутку через псевдопідприємництво фізичних осіб, обсяги заниження оборотів підприємцями на спрощеній системі оподаткування. Крім того, показники тінізації здійснюють безпосередній вплив на ключові індикатори розвитку країни, у тому числі соціального, економічного, екологічного.

Так, як цільові показники розвитку країни пропонуємо аналізувати індикатори, що визначені державними органами влади у відповідних нормативно-правових документах, таких як Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2019–2021 рр. та Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 р. (проект), та індикатори

- характеристики розвитку країни, визнані міжнародною спільнотою:
- економічні: темп росту ВВП, обсяг експорту товарів та послуг, обсяг імпорту товарів та послуг, обмінний курс (офіційний курс гривні до євро), капітальні інвестиції, середньозважена ставка за всіма процентними інструментами, дохідність державних цінних паперів на первинному ринку та ін
- соціальні: рівень зайнятості населення працездатного віку, реальна середня заробітна плата (у % до попереднього року), рівень трудової міграції, доходи населення, офіційний рівень безробіття;
- екологічні: обсяг утворених відходів, обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, енергоємність економіки, обсяг забруднених водних ресурсів.

З огляду на стрімкий вектор орієнтування України на поступове входження до європейської спільноти та, відповідно, на співставність пріоритетів розвитку з такими, що притаманні розвиненим країнам світу, безперечно доцільним та корисним для даного дослідження виявляється аналіз індикаторів соціо-, еколого-, економічного розвитку країни, що дає змогу визначити ключові позиції країни у світовому просторі за міжнародними рейтингами

Високі позиції в міжнародних рейтингах надають країнам такі переваги: додаткові надходження інвестиційних ресурсів, поліпшення умов соціального забезпечення, підвищення екологічних стандартів

Для проведення аналізу ключових показників соціального, економічного та екологічного розвитку країни нами вибрано Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index – GCI), Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index – HDI), Індекс екологічної стійкості (Environmental Performance Index – EPI), Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI).

Вибір зазначених оцінок провідних міжнародних інституцій обґрунтовано тим фактом, що їх розрахунок дає змогу комплексно врахувати й оцінити головні вектори розвитку країни в економічній, соціальній та екологічній

сферах у рамках формування концепції ДППТЕ з урахуванням актуальних європейських тенденцій.

II етап. Етап розроблення стратегії ДППТЕ включає такі складові елементи: напрями реалізації стратегії, суб'єктну або інституційну компоненту, об'єктну компоненту, методи, інструменти щодо зниження рівня тінізації економіки.

Сьогодні суб'єктна компонента стратегії ДППТЕ являє собою сукупність усіх органів та інститутів, що задіяні у формуванні та реалізації ДППТЕ. Так, інституційна структура державної політики країни представлена такими інститутами в розрізі трьох рівнів:

I рівень – Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції, Національна рада з питань антикорупційної політики, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики Кабінету Міністрів України, Державне бюро розслідувань Служби безпеки України;

II рівень – спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції (Національна поліція, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції);

III рівень – органи та суб'єкти, що мають повноваження запобігати та протидіяти корупції (органи державного управління, суб'єкти корпоративного сектору, громадяни та їх об'єднання). Незважаючи на те що представлена вище організаційно-інституційна структура державної антикорупційної системи є достатньо розгалуженою, зокрема в частині дозвільно-регуляторних органів, для них характерна неузгодженість у діях та відсутність механізму здійснення обміну інформацією між органами державного управління та інститутами. Крім зазначених, можна виділити низку чинників, що впливають на зростання рівня корумпованості в країні: недостатньо прозора діяльність органів державної влади; низькоефективна участь правоохоронних інститутів та органів національної безпеки в протидії тінізації фінансових операцій; відсутність дієвої системи публічного нагляду та контролю над напрямими доходної та видаткової статей операцій, здійснюваних вищими посадовими особами держави;

Таким чином, активна робота щодо постійного послідовного контролю, нагляду, своєчасної модернізації та вдосконалення має проводитися за такими основними напрямими:

- зменшення кількості ліцензій, дозволів, реєстраційних документів, запровадження адекватної процедури видання таких документів та встановлення їхньої об'єктивної вартості;
- забезпечення прозорості та послідовності діяльності судів, фондового ринку та ринку цінних паперів;
- зниження розміру та зменшення кількості податків і зборів, створення адекватного механізму їх стягнення; –забезпечення належної нормативно-правової бази антикорупційного спрямування, що відповідає міжнародним стандартам, сучасній світовій практиці протидії тінізації фінансових процесів та враховує специфіку вітчизняної юридичної системи;
- зміцнення системи громадського контролю, підґрунтям чого слугуватиме тісна взаємодія неурядових організацій та громадських інституцій з органами місцевої та державної влади;
- ефективне організаційно-управлінське забезпечення антикорупційної діяльності, що будується на погодженій взаємодії всіх інститутів та органів державного управління. Об'єктною компонентою стратегії ДППТЕ виступає повний спектр тіншових операцій, здійснюваних під час економічної діяльності: випуск та реалізація необлікованих товарів, надання споживачу неврахованих послуг; корупційні заходи; операції з відмивання коштів (операції з використанням підроблених паспортів, операції нерезидентів із цінними паперами, незаконне виведення грошей за кордон, оформлення вантажів за підробленими документами); незаконне ввезення товарів з-за кордону та їх обіг; валютні операції нелегального характеру; незаконна приватизація комунального та державного майна; приховування фактичних доходів економічних суб'єктів та громадян для уникнення оподаткування; нелегальне виведення капіталу; незаконні дії щодо використання державного майна, коштів, природних ресурсів і т. д..

III етап. Реалізація запланованих заходів у рамках стратегії ДППТЕ передбачає взаємодію всіх складників концепції ДППТЕ, націлену на здійснення заходів щодо досягнення високих результатів як наслідок дотримання ключових пріоритетів розвитку (рис. 1, мотиваційний блок). Це дасть змогу зміцнити позиції країни в міжнародних рейтингах. Високі значення показників міжнародних індексів, характерних для України, забезпечать, своєю чергою, підвищення активізації мотиваційного імпульсу для суб'єктного складника ДППТЕ на шляху подальшої реалізації та впровадження політики детінізації.

IV етап. У рамках аналізу результатів виконання ДППТЕ визначаються відхилення фактичних значень результуючих індикаторів виконання від запланованих. Усе більшої популярності сьогодні набуває такий інструмент визначення відхилень фактичних значень оцінюваних показників від запланованих, як гар-аналіз (аналіз на основі розривів).

У контексті реалізації державної політики детінізації економіки під час аналізу податкових каналів обсяги нелегальних фінансових операцій визначаються на основі методу податкових розривів. Так, оцінка податкових розривів дає змогу розрахувати обсяг утрат від недоотримання податкових платежів та слугує підґрунтям для визначення першочергових заходів з удосконалення системи адміністрування податків.

V етап. Залежно від характеру виявлених проблемних місць визначаються подальші заходи з їх мінімізації або повного усунення. Перелік можливих напрямів державної політики з детінізації економічної діяльності зазначений вище в контексті характеристики етапу формування стратегії ДППТЕ.

VI етап. Контролю та моніторингу з боку уповноважених державних органів підлягають здійснювані раніше заходи в рамках ДППТЕ та заходи з мінімізації масштабів проблемних зон. При цьому критерієм оцінювання результуючих показників виступають, окрім індикаторів соціо-, еколого-, економічного розвитку, й позиції країни за міжнародними індексами в рамках реалізації мотиваційних важелів. [30]

3.2 Політика “Податкових канікул”, як мультифункціональний інструмент у боротьбі з явищем тіньової економіки, та покращенні становища економічної безпеки підприємства

Дуже новим і цікавим для нашої економіки інструментом є впровадження податкових “канікул”.

Податкові канікули - це період, протягом якого держава надає певні пільги або знижує податкове навантаження на певні групи платників податків. Ця практика використовується у багатьох країнах як інструмент для сприяння розвитку певних секторів економіки, привертання інвестицій або стимулювання підприємництва.

Основна ідея податкових канікул полягає у тимчасовому зменшенні або скасуванні певних податкових ставок або обов'язкових платежів для певних суб'єктів господарювання. Це може стосуватися різних видів податків, таких як податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок та інші.

Податкові канікули можуть бути спрямовані на певні галузі або види діяльності, такі як інноваційні технології, експорт, туризм, сільське господарство тощо. Наприклад, уряд може надати знижку на податок на прибуток для стартапів протягом перших кількох років їхньої діяльності, щоб сприяти їхньому розвитку та привернути інвесторів.

Переваги податкових канікул включають:

- Стимулювання економічного зростання: Податкові канікули можуть стимулювати розвиток певних секторів економіки, сприяючи залученню інвестицій, збільшенню обсягів виробництва та створенню нових робочих місць.
- Привертання інвестицій: Пільговий податковий режим може зробити країну більш привабливою для іноземних інвесторів, що сприятиме залученню капіталу та технологій.
- Підтримка підприємництва: Податкові канікули можуть знизити фінансове навантаження на підприємства, забезпечуючи їм більше ресурсів для розвитку, інновацій та конкурентоспроможності.
- Залучення нових гравців: Податкові пільги можуть сприяти залученню нових учасників на ринок, що сприяє конкуренції та розширенню вибору для споживачів.
- Розвиток конкретних галузей: Податкові канікули можуть бути спрямовані на підтримку певних пріоритетних галузей, таких як зелена енергетика, високі технології або екологічно чисте виробництво.

Однак, важливо зазначити, що податкові канікули мають свої обмеження і ризики. Недостатнє контролювання та зловживання цими пільгами можуть призвести до втрати доходів для державного бюджету або створення нерівності між різними суб'єктами господарювання.

Податкові канікули можуть бути ефективним інструментом у боротьбі з тіньовою економікою. Вони мають зазначені позитивні ефекти:

- Залучення до легальної сфери: Податкові канікули можуть зробити легальну сферу більш привабливою для підприємців, які раніше мали схильність до зайняття незаконною діяльністю. Зменшення

податкового навантаження чи надання пільг можуть знизити стимули для зайняття тіньовою економікою, оскільки легальна діяльність стає більш привабливою з фінансової точки зору.

- Зниження податкового тиску: Податкові канікули можуть зменшити податковий тиск на підприємства та громадян. Це може зробити легальну економіку більш конкурентоспроможною порівняно з тіньовою економікою, де несанкціоновані суб'єкти можуть уникати або ухилятися від сплати податків.
- Залучення інвестицій: Податкові канікули можуть стимулювати залучення інвестицій у легальну сферу. Інвестори можуть бути більш зацікавлені в розміщенні своїх коштів в країні або галузі, де діють податкові пільги, що зменшують їхні ризики та забезпечують більш привабливий фінансовий ризик/прибутковий баланс.
- Збільшення прозорості та дотримання законодавства: Податкові канікули можуть бути пов'язані з вимогою від підприємств дотримуватися певних умов, таких як звітність, перевірки та інші механізми контролю. Це сприяє підвищенню прозорості та дотримання законодавства, що допомагає ускладнити здійснення тіньової економіки.
- Стимулювання розвитку легальних секторів: Податкові канікули можуть бути спрямовані на підтримку певних галузей або видів діяльності, що працюють в легальній сфері. Це може сприяти розвитку цих секторів, створенню нових робочих місць та зменшенню залежності від тіньової економіки.

Важливо зазначити, що ефективність податкових канікул у боротьбі з тіньовою економікою залежить від комплексного підходу, який включає також зміцнення контролю, удосконалення правоохоронних механізмів та наведення справедливості в податковій системі.

Крім того, економічна безпека підприємства також отримує своє підсилення від проведення даного роду дій.

Податкові канікули можуть сприяти підсиленню економічної безпеки підприємства з кількох причин:

- 1) Зниження фінансового тиску: Податкові канікули, які передбачають зменшення податкових ставок або пільги, дозволяють підприємству знизити фінансовий тиск та зберегти більше коштів для інвестицій у розвиток, інновації або збільшення резервів. Це допомагає підприємству забезпечити фінансову стабільність та зміцнити свою позицію на ринку.

- 2) Стимулювання розвитку та конкурентоспроможності: Податкові канікули можуть стимулювати розвиток підприємства шляхом залучення додаткових ресурсів та зниження витрат. Зменшення податкового навантаження дозволяє підприємству збільшити свою конкурентоспроможність, залучати нових клієнтів та розширювати свій ринок.
- 3) Привертання інвестицій: Податкові канікули можуть зробити підприємство більш привабливим для інвесторів, оскільки надають певні пільги або знижують ризики. Це може залучити додатковий капітал та допомогти підприємству розвиватись, впроваджувати нові технології та займати більш сильну позицію на ринку.
- 4) Залучення талановитого персоналу: Податкові канікули можуть стати додатковою перевагою при привертанні талановитого персоналу. Більш сприятлива податкова система може привернути фахівців, що допоможе підприємству підсилити свої кадрові ресурси та забезпечити ефективне функціонування.
- 5) Зниження ризиків: Податкові канікули можуть знизити ризики для підприємства, особливо в умовах непевності або економічних труднощів. Вони можуть забезпечити певну стабільність та прогнозованість в податкових зобов'язаннях, що дозволяє підприємству більш ефективно планувати свою діяльність та уникати непередбачуваних витрат.

Загалом, податкові канікули можуть сприяти підсиленню економічної безпеки підприємства, забезпечуючи йому більше фінансових ресурсів, зниження витрат, стимулювання розвитку та залучення інвестицій.

Та більше, навіть не дивлячись на можливу шкоду податкових канікул до місцевих бюджетів, необхідно вказати, що дані невістачі бюджету будуть покриватися стрімким розвитком малого та середнього бізнесів.

Висновки по третьому розділу

У даному розділі було розглянуто основні кроки з державної сторони по протидії такому явищу як тіньова економіка. Основним методом для боротьби з цим явищем, покращенню економічної безпеки та загальним інструментом для покращення післявоєнної ситуації я вибрав державну політику “Податкових канікул”.

Даний інструментарій відрізняється своєю мультифункціональністю та різнобічністю впливів.

По-перше, податкові канікули зменшують тінізацію економіки шляхом зменшення податкового тягара і збільшенням зацікавленості нових підприємців у проведенні господарської діяльності

По-друге, дана політика, також, зменшуючи податковий тягар, поліпшує умови проведення підприємницької діяльності і, в результаті, збільшує економічну безпеку підприємств. Сприяння економічному стану, на фоні зарубіжних інвестицій, можуть створити становище яке називають “Tax Haven” - Податковий “рай”. Хоча це, у свою чергу, і може створити потужні офшорні зони, але для відновлення післявоєнної економіки та подальшого розвитку будівельної галузі, дана політика дає більше переваг, ніж недоліків.

По-третє, враховуючи досвід Сполучених Штатів Америки ([31](#)), подальше використання податкових канікул на всі галузі життя - сприяє пришвидшенню використання коштів населенням, що у разі рекреації економіки після військових дій дає державі додаткові стимули для відновлення.

Хоча, також необхідно сказати і о необхідності обережного проведення даної політики. Держава має обережно, і найважливіше, уважно проводити дану політику, аналізувати її результати, та відразу приймати необхідні реформи, у разі невдачі даних політик.

Висновки

У даній роботі були розглянуті поняття Економічної безпеки держави, регіону, підприємства, та вплив тіньової економіки на дані параметри.

Тіньова економіка характерна для будь-якої країни, незалежно від рівня розвитку економіки, а для країн з трансформаційною економікою це явище є масштабним на рівні національної проблеми, що породжує макроекономічні диспропорції.

При чому, необхідно сказати, що станом травень 2023 року, через хаос спричинений агресивними діями РФ проти Української самодержавності, не існує детальної інформації про становище тіньового сектору на 2023 та на 2022 рік.

Крім того, негативний вплив на становище економічної безпеки будівельної галузі Країни і суміжних підприємств, мало повномасштабне вторгнення країни агресора до нашої держави

Упродовж передвоєнного 2021 року пропозиція нового житла в Україні досягла піку. В експлуатацію було введено 11,4 млн кв. м житла, що стало найвищим показником за останні 30 років. 2022 рік також починався жваво і міг би продовжити цю тенденцію.

До початку війни темпи введення нового житла в експлуатацію залишалися на рівні 2021 року. За перші півтора місяця загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, становила майже п'яту частину майбутнього річного обсягу. Після повномасштабного вторгнення практично всі забудовники призупинили роботу на будівельних майданчиках: деякі – на кілька тижнів, а деякі не відновили будівельні роботи й досі. Як результат, у 2022 році загальна площа введеного в експлуатацію житла становила 7,1 млн кв. м (18 300 приватних будинків і 74 300 квартир), що на 38% менше, ніж у 2021 році. Скорочення обсягів нової пропозиції відбувалося практично по всій території України, за винятком кількох областей

При проведенні аналізу поняття економічної безпеки підприємства, для обґрунтування чітких і ефективних шляхів зміцнення економічної безпеки підприємств дуже важливо виділити найбільш важливі сучасні небезпеки і загрози. Тому, при аналізі факторів економічної безпеки пріоритетне значення має облік деструктивних чинників (загроз). Проте не варто обходити стороною і позитивні фактори, беручи до уваги, з одного боку, їх позитивний вплив на рівень економічної безпеки, з іншого, можливість їх трансформації в ряді випадків у негативний бік.

При аналізі вибраного підприємства, можна вказати лише на різкий спад показників його економічної безпеки після початку 2022 року, що вказує про необхідність термінової реакції зі сторони керівних посад підприємства, і зі сторони Держави.

Взагалом, рівень економічної безпеки вибраного підприємства є недостатнім.

Найбільш турбуючими показниками є:

1. Коефіцієнт автономії	0,29	0,23	0,42	0,36
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,42	0,31	0,725	0,58
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,17	0,04	0,017
4. Коефіцієнт зносу	55%	64%	65%	49%
5. Рентабельність інвестиційної діяльності.	2,9%	5,1%	1,4%	0,24%

Результати по даним показникам вказують на неможливість підприємством у термінової виплаті даних зобов'язань, залежності від залученого капіталу,

занадто високу зношеність основних засобів підприємства і незадовільний рівень прибутковості бізнесу, за урахуванням зроблених в нього інвестицій.

Дана динаміка також розповсюджується майже на всі будівельні підприємства країни.

Тіньова економіка може тільки погіршити дане становище, зменшуючи кваліфікованість робочої сили, довіру зовнішніх та внутрішніх інвесторів до економіки держави і будівельної галузі взагалом, зменшуючи силову і інтелектуальну захищеність підприємства, та, деколи, встановлюючи майже всю діяльність підприємства під загрозу.

Це вимагає від держави розробку дієвих економічних політик, для зведення впливу даного явища на післявоєнну економіку нанівець.

Одним із нових і мультифункціональних методів у боротьбі з тінізацією економіки України, я вибрав проведення політики “податкових канікул”

Хоча, також необхідно сказати і о необхідності обережного проведення даної політики. Держава має обережно, і найважливіше, уважно проводити дану політику, аналізувати її результати, та відразу приймати необхідні реформи, у разі невдачі даних політик.

Список літератури

- 1) Другий біль про права/ Архів історичних документів США, [Електронний ресурс], режим доступу - [The Economic Bill of Rights \(ushistory.org\)](http://ushistory.org)
- 2) В.В Третяк, Т.М. Гордієнко. Економічна безпека: Сутність та умови формування/ Економічна наука. Режим доступу - [untitled \(economy.in.ua\)](http://economy.in.ua)
- 3) Економічна безпека для покращення світу/ Видавництво міжнародної організації праці [Електронний ресурс], режим доступу - [untitled \(social-protection.org\)](http://social-protection.org)
- 4) Економічна безпека/ Видавництво GSDI [Електронний ресурс], режим доступу - [Economic Security - GSDI \(unc.edu\)](http://unc.edu)
- 5) Індикатори якості життя, економічна і фізична безпеки / Видавництво агентства Eurostat [Електронний ресурс], режим доступу - [Quality of life indicators - economic security and physical safety - Statistics Explained \(europa.eu\)](http://europa.eu)
- 6) Kathryn E. Griffin M. Чотири стовпи економічної безпеки/ Видавництво Національної академії соціальної безпеки США [Електронний ресурс], режим доступу - [The Four Pillars of Economic Security – National Academy of Social Insurance \(nasi.org\)](http://nasi.org)

- 7) Бінько І.Ф., Шлемко В.Т. Как обеспечить экономическую безопасность Украины / Всеукраинские ведомости. — 1997. — № 138 (810). — С. 3—8.
- 8) Муртіян В.І. Економічна безпека України. — К.: Либра, 1999. — 462 с
- 9) Пастернак-Таранущенко Г.А. Экономическая и национальная безопасность Украины / Экономика Украины. — 1994. — № 2. — С. 51—57
- 10) Єрмошенко М.Н. Определение угрозы национальным интересам в финансово-кредитной сфере / Экономика Украины. — 1999. — № 1. — С. 4—12.
- 11) Козаченко А. В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография. — К.: Либра, 2003. — 280 с.
- 12) Сак Т.В. Економічна безпеки України: Поняття, структура, основні тенденції [Електронний ресурс], режим доступу - [Посилання](#)
- 13) Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. — Х.: ІНЖЕК, 2006. — 240 с.
- 14) А.М. Дідик. Економічна безпека підприємства. Підручник, режим доступу - [Економічна безпека підприємства_підручник.pdf \(naiau.kiev.ua\)](#)
- 15) Закон України про бухгалтерський облік та фінансову звітність від 16.07.1999 №996-ХІV// (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365). Редакція від 10.08.2022, причина - № 2435-ІХ. Режим доступу - [Про бухгалтерський облік та ... | від 16.07.1999 № 996-ХІV \(rada.gov.ua\)](#)
- 16) Базиліук А.В. Палига Є.М. Тринько Р.І. Чухрай Н.І. Економічна безпека підприємства. Підручник//В. Алєрта 2011. Режим доступу - [економічна безпека підприємств підручник.pdf \(lvduvs.edu.ua\)](#)
- 17) Проєкт плану відновлення України// Національна рада з відновлення від наслідків війни. [Електронний ресурс], режим доступу - [functioning-of-the-financial-system.pdf \(kmu.gov.ua\)](#)
- 18) Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. [Електронний ресурс], режим доступу - [Перегляд Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. \(uzhnu.edu.ua\)](#)
- 19) Н.О. Пархоменко. Особливості управління економічною безпекою будівельного підприємства // Ефективна економіка,

- [Електронний ресурс], режим доступу - http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/63.pdf
- 20) Загальні тенденції тіньової економіки, аналітична записка// Міністерство економіки [Електронний ресурс], режим доступу - <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b1583037-ecbd-462a-a2f1-1c798b588c6d>
- 21) Ben K.; Koralai K. ; Leandro M. ; Miss Borislava M. ; Jason W. Пояснення тіньової економіки в Європі: розміри, причини, і опції політики // Видавництво міжнародного монетарного фонду. [Електронний ресурс], режим доступу - <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2019/wpiea2019278-print-pdf.ashx>
- 22) Дослідження ринку нерухомості України під час війни // Видавництво Forbes Ukraine. [Електронний ресурс], режим доступу - [Як змінився ринок нерухомості України під час війни — Forbes.ua](http://forbes.ua)
- 23) Дослідження ринку нерухомості, під час війни // Аналітичне агенство EY Ukraine. [Електронний ресурс], режим доступу - [Дослідження ринку нерухомості від EY](http://ey.com/ukraine)
- 24) Очікування будівельних підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності за видами економічної діяльності // Державна служба статистики України [Електронний ресурс], режим доступу - https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/fin/opd_ek/bud/bud_15_23_ue.xlsx
- 25) Контрольовані операції: фінансові показники для визначення рівня рентабельності // Видавництво Державної податкової служби. [Електронний ресурс], режим доступу - [Контрольовані операції: фінансові показники для визначення рівня рентабельності \(tax.gov.ua\)](http://tax.gov.ua)
- 26) Показник рентабельності реалізованої продукції за чистим прибутком // Словник економічних показників [Електронний ресурс], режим доступу - [Показник рентабельності реалізованої продукції за чистим прибутком, норма чистого прибутку, маржа чистого прибутку, рентабельність продажів по чистому прибутку \(analizua.com\)](http://analizua.com)
- 27) Коефіцієнт фінансової автономії // Словник економічних показників [Електронний ресурс], режим доступу - [Коефіцієнт фінансової автономії \(Коефіцієнт фінансової незалежності\) \(analizua.com\)](http://analizua.com)
- 28) Т.Ю Цифра, Т.О. Помазуновська. Оцінка фінансової стійкості підприємств будівельної галузі у період 2012-2017 років.

[Електронний ресурс], режим доступу - <https://core.ac.uk/download/pdf/322454291.pdf>

- 29) Коефіцієнт фінансової стабільності // Словник економічних показників [Електронний ресурс], режим доступу - [Коефіцієнт фінансової стабільності \(Коефіцієнт фінансування\) \(analizua.com\)](http://analizua.com)
- 30) Гуменна Ю.Г. Тютюнник І.В. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ОБҐРУНТУВАННЯ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ // Науковий журнал “Вісник Економіки” [Електронний ресурс], режим доступу - [19.pdf \(uzhnu.uz.ua\)](#)
- 31) Політика податкових канікул з продажів // Видавництво Інституту з податку на продажі, США [Електронний ресурс], режим доступу - [Sales Tax Holidays - Sales Tax Institute](#)